

Skurregler

Fire samtaler om arbejde og mennesker

Af Peter Ludvigsen

De følgende interviews er optaget med fire bygningsarbejdere – en murer, en elektriker, en ventilationsmontør og en jord- og betonarbejder (en såkaldt betonner).

De fortæller om skurregler på større byggepladser, men da reglerne ikke kan udskilles som noget med værdi eller funktion i sig selv, fortæller de også om arbejdet, og da arbejdet kun er en del af deres tilværelse, fortæller de meget om sig selv og deres måde at vurdere sig selv og andre mennesker på – både i og uden for arbejdet. Vi kan nok sige, at det kniber med at holde sig til emnet, men det er samtidig aldeles sikkert, at reglernes rolle i denne sammenhæng, deres andel i pladsen – er aldeles overdimensioneret i forhold til den plads, der er afmålt dem i virkeligheden.

De har alle et træk fælles: de måtte i 1973 holde op med at arbejde, fordi de ikke længere kunne holde til det – fysisk. Bent, mureren, fik en diskusprolaps, da han en dag hjalp til med at læsse cementsække af en lastvogn. Bjørn, der er elektriker, har et par knæ, der ikke kunne holde til hans tempo. En specielt udviklet monteringsstigevogn væltede med ventilationsmontøren Kurt, og Knud, betonneren, fik svunget 300 kg jern ind i ryggen en dag, han stod og kiggede den anden vej.

Nogen udtømmende statistik over arbejdsskadernes omfang eksisterer ikke i dette land. Man kan danne sig et indtryk – specielt af optrapningen, men det er svært at sige noget præcist. Holder vi os til det byggeboom, som alle fire tjente gode penge i, så kan vi se, at Arbejdsgivernes ulykkesforsikring i 1967 havde 17.880 anmeldte tilfælde vedrørende invalidering og 180 vedrørende død. Den samlede erstatningssum var 38.889.000 kr. I 1973 var tallet vedrørende invalidering steget til 19.018, dødsfaldene var på 170, mens erstatningssummen var steget til 99.364.000 kr. Imidlertid er statens og kommunernes udgifter til revalidering i samme periode steget meget kraftigt, og de tal skal ses i sammenhæng med de foregående. Det er jo på det såkaldte arbejdsmarked revalidenterne bliver skabt. I finansåret 1966/67 – revalideringslovens 6. år – var den

samlede udgift under denne lov 47.800.000 kr. 2596 personer modtog hjælp til revalidering. I 1972/73 var udgiften steget til 359.700.000 kr., og nu modtog 8829 hjælp.

Men det gik vældig godt i de år. Der blev tjent masser af penge. Der var råd til kitdage, men måske ikke altid tid til det. I hovedstadsområdet var den gennemsnitlige timefortjeneste:

	1967	1973
	kr.	kr.
for elektrikere	16,21	31,57
for murere	19,25	35,00
for smede og maskinarbejdere	15,06	30,20
for jord- og betonarbejdere	15,75	30,10

I 1972 fuldførtes i hele landet 33.065 enfamiliehuse, i 1967 27.258. I 1972 påbegyndtes 63.794 og fuldførtes 50.006 lejligheder. I 1967 var tallene hhv. 45.509 og 44.327. Men det hører med, at det samlede etageareal i 1972 var næsten dobbelt så stort som det i 1967. Der var gode penge at tjene i flere henseender. Prisen på et enfamiliehus i hovedstadsregionen steg i samme periode fra et gennemsnit på 221.000 kr. til et på 318.000. Byggeindexet steg fra 103 til 135, og pristallet fra 115 til 165, mens fødselsoverskuddet faldt fra 33.574 til 25.060.

Egentlig fortæller de fire bare. Jeg har bedt dem om at fortælle om deres tilværelse, mens de arbejdede, og de ved, at min anledning er noget med skurregler. De styrer i vidt omfang selv samtalen, og i hovedsagen bliver helheden, som de selv har ønsket den. Alle har haft det udskrevne bånd til gennemsyn og kommentar. Som det fremtræder her, er der sket udeladelser ved gentagelser, og sproget er strammet op, så det er noget nemmere at læse end det sprog, der kaldes talesproget, og som ikke har ret meget med skriftsprog at gøre.

Så kunne man spørge, hvad skurregler, byggeindex, gennemsnitsløn, revalidering osv. egentlig har med hinanden at gøre. De er dele af en helhed, som skurreglerne har fungeret i. Helhedssynspunktet kan ikke understreges nok. Skurreglerne eksisterer simpelthen ikke uden helheden. Der er jo sammenhæng mellem den fuldstændige mangel på indflydelse på egen tilværelse og kitdagene. Og er det, de fire fortæller os, egentlig ikke, at opdragelsens og uddannelsens formål er at afskære det enkelte individ fra muligheden for at se nogen som helst form for sammenhæng i sin tilværelse og samtidig skabe det indtryk hos den enkelte, at han har en vis indflydelse på den, at han selv er en del af indflydelsen, rigdommen og betydningen, således at han – uden nogensinde at tænke over det – gør den indflydelsesriges meninger til sine egne holdninger. Man kunne måske forestille sig, at et af de største problemer, en agitator måtte stå overfor, ville være at overbevise samfundets dårligst betalte om, at de i virkeligheden blev taget ved næsen døgnet rundt – men mest om lørdagen – hele livet.

Som teksten foreligger her, er den forkortet til omkring halvdelen af den oprindelige.

Mureren fortæller:

Bent Kobbelgård Olsen. Født 12.10.45 i Himmelev. 7 års skolegang. Først uddannet som barber, senere som murer. Arbejdede som murer fra 1969 til 73. Begyndt omskoling i 74 under revalideringen. Gift. Konen kontoruddannet. De har ét barn, født 1970. Samtalen fandt sted 17.9.75 i deres lejlighed i Roskilde.

Når man starter på en stor byggeplads, så laver man det, at man vælger en af arbejdsfolkene til skurmand. Altså ret praktisk for at holde orden i skuret, gøre rent og sådan noget, så ikke det bliver en stor losseplads. Det skal bare være i orden. Der er flere steder, man bruger, at han også sørger for at købe øl og sodavand hjem, så man ikke skal rende i byen og købe det.

– Hvad funktion har han ellers?

Jah, skuret skal være i orden. Det skal være rent og pænt, og mangler der fx. nogle ting, så skal han sige til mester, at det skal være i orden.

– Hvilke regler er der i skuret?

Jah, der er bl. a. den der regel – den blev mest brugt i gamle dage, men vi bruger den stadigvæk i dag – med, at når folk har siddet til frokost og fået sig et par bajere, så skulle de på wc, og så gik de lige uden for døren og stod^o og gjorde det, det vil man ikke have. Det var også sådan, da min far var i lære. Han er over tres nu. Ellers bliver det et frygteligt svineri ved sådan et skur. Stank, ikke.

– Hvad så, når han pissede udenfor alligevel?

Ja, så kostede det en halv flaske brændevin.

– Hvordan lærer folk de regler?

Ved at lade dem betale for det. Det er den eneste måde, at man kan gøre det på. Det er det samme, når folk sidder og spiser i skuret, så kommer der en fløjte ind i skuret. Det koster bare en omgang øl. Altså den regel kan jeg ikke sige, hvorfor den er der, om det bare er for at vi skal have den bajer. Men den er der altså bare. Det gør man altså bare ikke inde i skuret.

– Må man i det hele taget ikke fløjte?

Ikke inde i skuret. Overhovedet ikke. Man synger heller ikke – måske undtagen, hvis der er fødselsdag.

– Er der andre ting inde i skuret, som man skal rette sig efter. Når man fx. holder frokost?

Ja, det første kvarter, da må man ikke ryge. Og i det hele taget hvis der er en, der er længere tid om at spise end det kvarter, så skal man altså lade være med

at ryge, indtil han er færdig. Det koster også en omgang øl. Jeg tror ikke, det så meget er for at få den bajer, det er lavet, men der er jo nogen mennesker, som det generer meget, hvis folk sidder og ryger, mens de spiser deres mad.

– Er der andre, du kan komme på?

Jah, lad os sige, at vi sidder og holder frokost og så mester han kommer og fx. siger: »Jamen vi skal lige kigge på det her.« Så må han altså vente, til vi er færdige med at spise, og det er der mange mestre, der ikke kan finde ud af. De tror altså bare, at så springer folk bare, når de kommer og siger det, men det gør de ikke.

– Det her, det gælder kun murere, ikke?

Det ved jeg ikke. Jeg mener, de fleste kører nogenlunde med de [regler] der. Altså nu fx. elektrikere tror jeg ikke gør det så meget. Men nu murerne, de får altid skyld for at hænge sig i forskellige reglementer – for sikkerhed og alt sådan noget. Det er ligesom mange andre håndværkere sløser med sådan noget. De kan ikke rigtig trumfe nogen igennem uden faktisk . . . de skal lige snakke med murerne først, fordi murerne har altid stået meget stærkere på en byggeplads. Der er mere sammenhold murerne iblandt end indenfor andre faggrupper. Lad

Typisk vinterbyggeplads, hvor mesteren sparer udgifterne til oprydningen. Her havde der været vrøvl med Arbejdstilsynet et par gange. (Foto: Bjørn Vinge 1976).

os bare tage sådan en ting som et stillads, der bliver stillet op: Der kan komme en elektriker eller en maler, de kravler s'gu bare op i lortet, og så tænker de ikke på, at det da ikke var gjort fast, vel. Altså hvis en murer kommer og skal op i det samme stillads, så vil man undersøge, om det er forsvarligt gjort fast, ikke, for så går man bare ikke derop. Så må de altså bare lave det stillads i orden, før man går derop . . .

– Sikkerhedskravet gør sig altså ikke gældende i lige så høj grad hos de andre håndværkere, malere osv.?

Det gør det ikke.

– Tror du ikke snarere, det hænger sammen med, at du oplever murerne som en gruppe, man bruger vel heller ikke så mange elektrikere, som man bruger murere, når man bygger et stort byggeri?

Nu da jeg var med til at bygge Roskilde Universitetscenter derude, da var vi faktisk de mindste derude, men det var os, faktisk, som fik trumfet mange ting igennem, bl. a. sikkerhedsforanstaltninger, hvor de andre ligesom ikke rigtig kunne finde ud af det. Det var da os, der tog initiativet til at få lavet et sikkerhedsudvalg derude.

(Da de byggede universitetscentret, havde de visse vanskeligheder med at få overholdt sikkerhedsbestemmelserne, fordi det koster penge. Her kostede det en mand livet. Det er imidlertid ikke altid kun mesteren, der undlader at opfylde bestemmelserne. I en akkord koster det penge at bruge tid på den slags).

– Betyder akkorden også noget for arbejdsmiljøet? Jeg tænker på forholdet til dem, man arbejder sammen med. Man kunne tænke sig, at der var en doven hund imellem. Hvad gør man ved ham?

Han har det heller ikke godt. Hvis han ikke vil holde det tempo, som man har, så kan man gøre livet så surt for ham, at han holder op.

– Hvordan gør man det?

Hvordan gør man det? Lad os sige, at man går på sådan en stor flugt og murer. Der er to, der går og tager hjørnerne op, og så er der nogen, der går og skal fylde ud, som man siger. Lad os sige ham, der står i midten, han er doven, og så de to, der står på hver side af ham, ja, de er s'gu nødt til at hjælpe ham, for ellers kan vi ikke få flyttet snoren op. Jah, så siger man til ham: »Du ved du hvad, nu må du s'gu altså rubbe dig lidt for ellers altsåeh . . .« Det skal gå i det tempo, ellers kan vi jo ikke tjene nogen penge så, vel. Vil han ikke det, så kan man alliere sig med en arbejdsmand. Lad os sige, vi er færdige med det der, kommet op, og skal over på noget andet, så kan man jo alliere sig med en arbejdsmand. Så kan han hverken få sten eller mørtel. Ja, det har arbejdsmanden s'gu ikke tid til at komme med. Husk på, arbejdsmanden er jo også med i akkorden. Han er også interesseret i at få noget fra hånden. Ja, så bliver det bare surt for sådan en mand at gå der, så må han vælge imellem, om han vil gå med, eller om han vil rejse.

Byggeplads i Roskilde. Vinterbyggeri. (Foto: Bent Olsen 1976).

– Er det også sådan, for nu at vende tilbage til skursammenhængen, at arbejdsmanden sidder i det samme skur som jer?

Ja.

– Vil det sige, at der slet ikke er nogen steder, hvor der er forskel på folk i den sammenhæng. Altså forskel på murere og arbejdsmænd?

Ikke de byggepladser, jeg har prøvet. Jeg har hørt fra en kammerat, som er tømrer. Han har været med til at bygge den nye tappehal inde på Carlsberg. Der var altså meget stor forskel der: Dét skur sad tømrerne i, dét skur sad arbejdsfolkene i, dét sad murerne i, og dét sad malerne i. Og malerne havde også nogle arbejdsfolk. De sad i et andet skur. Det var også meget kraftigt delt ud derinde, men jeg har aldrig selv prøvet det.

– Du har ikke været ude for, at der var forskel i behandlingen af folk?

Det synes jeg ikke. Altså jeg synes . . . der var faktisk ingen forskel vel. Altså hvis det var virkelig en god arbejdsmand, som selv kunne gå forud, ja så er der én som kan gå og passe sådan en flugt. Han kan godt gå og passe 2–3 murere. En mand, når først det er fyldt op, så kan de gå videre frem, og gå og fylde op

og sådan noget [forberede næste flugt], sådan at det hele kan køre. Og det er de jo også selv interesseret i, når de får det samme ud af det, som vi andre fik.

– . . . Er det sådan, at der er en graduering af opførselen, fx. mellem læredrengene og murerne?

Der er det også igen . . . ældre svende, de ser anderledes på det. Hvis fx. en læredreng er kommet ind og har sat sig, og så der kommer en svend ind, der mangler en stol, ja, så skal læredrengen jo bare op og stå, ikke. Så er der ikke noget med, at han [svenden] kan sætte sig på kanten af bordet og så sidde og spise, vel? Så skal læredrengen bare op og stå. Hvis det er en ung svend, der kommer ind, ja, så kører det bare. Han får s'gu da lov at blive siddende. Hvad fanden, man kunne jo bare være gået ind noget før. Og det er altså mere de ældre svende, som kører meget strengt på det der. Og jeg har været udsat for en gammel svend. Der kunne jeg ikke lade være med at grine. Der skulle lærlingene s'gu sige De til ham og efternavn. Det var bare helt sindssygt. Men det er altså også kun i et tilfælde jeg har oplevet det der.

– Se det er jo så hverdagen. Men der er vel også fest engang imellem?

Altså, hvis der er en, der har fødselsdag, så bliver der holdt fest for vedkommende. Der er flag på bordet til ham, og der bliver købt en flaske brændevin eller noget til ham i fødselsdagsgave fra gutterne, og selvfølgelig. Man regner s'gu da med, at den bliver åbnet, så vi selv får noget af den, ikke. Og det gør vi da også altid . . .

– Men går det ikke ud over . . . ?

Det må man altså finde sig i. Der kan godt blive revet sådan en dag ud af kalenderen, og det får man altså bare ingen penge for.

– Er der andre lejligheder i skuret?

Hvis der er én, der er blevet far. Det er det samme. Så skal der også festes, ikke.

– Men der bliver ikke lavet mere den dag?

Jo, det kan der jo godt. Men lad os nu sige, at ham, der har fødselsdag, han har købt en kasse øl eller to, så er det jo begrænset, hvor meget der bliver lavet den dag.

– Hvor mange er man egentlig i sådan en vogn?

Der er nogen, der kun er beregnet til fem. Men den almindelige størrelse på en byggeplads er til ti mand. Og det er også derfor, at man har mange af de regler, bl. a. med at ryge og sådan noget. Det er jo begrænset, hvor stor sådan en vogn er. Altså der bliver hurtigt sådan, at man ikke kan se derinde.

– Sig mig, er der nogen straf for at komme for sent? Eller laver de andre jobbet for én imens?

Ja, hvis man har gået på fællesakkord et stykke tid, og det er nogen, man er vant til at arbejde sammen med, så bliver der ikke sagt noget. Man gir s'gu en for-sent-bajer. Ja, så er der ikke nogen, der siger noget til det, og man bliver hel-

ler ikke trukket for noget. De mestre, jeg har prøvet at arbejde for, har været meget flinke med sådan noget. Hvis folk kom en halv time for sent, ja, det blev s'gu da ikke trukket, vel, altså selv om man gik på timeløn. Det var ikke sådan, at når uret klokkes kl. halvsyv, så skulle man stå ude på brædderne.

[Man begyndte kl. 6¹/₂ og sluttede kl. 16 med en times pause på hele dagen fra 8¹/₂ til 9 og 12¹/₂ til 13, og så den uofficielle drikketid: 2 × ca. 15 min.]

– Den anden del af det er rejsegilderne. Jeg læste for et par år siden om én, der ikke ville holde rejsegilde. Der blev et hus.

Ja, så får man fat i et par cykelhjul, og hænger snore i med en centimeters mellemrum. Så hænger man ølflasker hele vejen rundt, og så kommer den så højt op, som man overhovedet kan få den på huset, og så bliver den gjort meget godt fast. Du kan godt regne ud, hvordan sådan noget synger, ikke?

– Man betragter rejsegildet som en fridag?

Ja, det gør man. Men nu fx. som universitetet derude. Da de holdt rejsegilde, da fik vi de der flûtes med pålæg og alt sådan noget på og øl, og hver arbejder fik en kasse cigarer, en pakke cigaretter og et luftfoto af universitetet. Det fik vi af arbejdsgiveren, ikke, det syntes jeg var meget sjovt . . . Det er altså så stort et sted. Og så er der også alle de traditionelle taler: Det har været de bedste håndværkere, der nogensinde har gået på jorden, ork, de er så flinke at arbejde sammen med. Det er jo bare noget, de står og siger, allesammen. Og så kommer alle de folk, som man aldrig ser til hverdag. Det er dem, der er flest af.

– Hvad laver man så i den situation. Man kan jo ikke have særlig megen kontakt med de mennesker der?

Det har man heller ikke.

– Murerne står i et hjørne og drikker øller?

Ja, det gør vi og håber på, at de bliver færdige med at stå og snakke om alt det der, så vi andre kan få lov at snakke også.

– Jeg kunne godt tænke mig, at du fortalte lidt om dig selv.

Jeg er født ude i Himmelev, og der boede vi ude, indtil jeg var otte år. Da flyttede vi til Roskilde. Jeg gik ud efter 7. klasse. Så kom jeg i lære som frisør, og da jeg var færdig med det, kom jeg ind som soldat, 2 dage efter jeg var udlært. Da det var overstået, gik jeg i murerlære.

– Hvorfor det?

Altså man var 14 år, da man kom ud af skolen. Man var ikke moden til og kunne tage en bestemmelse selv, og man vidste ikke rigtigt, hvad man skulle, ja, hvad skulle man? Man skulle s'gu have noget og lave. Man skulle i lære, ikke. Ja, så blev det. Andet kan jeg faktisk ikke sige. Hvorfor det blev frisør? Jeg har en søster, der er frisør. Det kan godt være, det er det, der har påvirket det. Det ved man ikke.

– Frisørjobbet var ikke noget særligt?

Nej, og så gik jeg i murerlære.

– Hvad var der galt med frisørjobbet?

Altså lønnen var ikke nogen fyrsteløn. Det kunne endda være, hvad det var. Interessen fejlede såmænd heller ikke noget, men altså det var mere, den tone, som var både frisørerne imellem og kunderne. Kunderne kom ind til frisøren, og så skal de altså have hældt alt det vand ud af ørerne, hvor tosset manden er derhjemme og alt det der. Det gider man altså ikke høre på. Og så var der også, fx. når der var et eller andet, man skulle de ansatte indbyrdes, altså man skulle snakke med mesteren om et eller andet, ikke. Så var de altså helt oppe på mærkerne. Nu skulle han eller hun have kniven på struben. Nu skulle vi have noget mere i løn. Det og det skulle laves om og sådan og sådan, ikke. Nåja, og det var også i orden. Og så blev vi enige om det. Og så var jeg inde og snakke med mesteren, kan jeg huske. Han var s'gu ikke meget for at give sig på nogen af de punkter. Nå, så skulle de andre også snakke med ham. Så til sidst, så blev det til: Jah, de havde det s'gu da meget godt. De fik kaffe, og de fik da lov til at gå i byen og købe ind og alt sådan noget forskelligt. Og det gjorde meget til, at jeg mistede interessen for det. Jeg vidste jo for mit vedkommende, at jeg skulle s'gu leve af det der. For kvinder som arbejdede som frisør, var det s'gu bare et bijob, som de havde.

– Der er vel tariffer man går efter. Ville I have mere end tariffen?

Ja, vi fik da tariffen. Man kan se det på den måde: Man stod og tjente 4.000 kr. ind til en mester på en uge, bare for at sige et tal ikke, og man fik selv (1965) 375 kr. om ugen. Man skulle have så og så meget i provision ud over sin løn, og så forsøgte man jo at stramme den, kan man sige, at få bare $\frac{1}{2}$ % mere. Det kunne jo godt blive til penge. Og hvis han så ikke ville være med til det, så stod man jo bare dumt, så stod man alene, fordi de fleste kvinder, de sagde, nåja, som jeg sagde før med kaffe, og de fik da lov til at gå i byen, og han var da en meget sød fyr og sådan noget, ikke. Jeg måtte se sådan på det, at det kunne jeg ikke leve af. Frokost var der jo ikke noget der hed, for kom der en kunde, ja, så skulle det jo bare ordnes, og så var det ligegyldigt . . . man kunne gå en hel, fx. en fredag man havde åbent fra kl. 9 om morgenen og så helt til kl. 8 om aftenen uden at få noget at spise.

[. . .] I slutningen af 66 gik jeg i lære som murer og arbejdede til midten af 73. Da var det jo, det skete med ryggen.

– Hvad synes du om at være murer?

Det kunne jeg godt lide. For det første: Der var et virkeligt godt sammenhold på arbejdspladsen . . .

– Hvad er et virkeligt godt sammenhold?

Det er bl. a., at man bakker hinanden op i spørgsmål med mesteren. Altså man bakker hinanden virkeligt godt op, og hele miljøet kunne jeg godt lide. Man kunne sige noget gas til hinanden, uden folk blev sure og . . . altså, jeg

ved ikke, hvordan jeg skal sige det. Det var bare den stemning og det hele, der var. Det kunne jeg godt lide.

– Tjente man gode penge?

Det gjorde man også. Den sidste 14-dagesløn jeg havde, da skatten var trukket, da havde jeg lige omkring 27–2800, og det må man da sige er en god 14-dagesløn (1973).

– Og så gik ryggen i stykker? Diskusprolaps?

Ja, d . . .

– Har du nogen forklaring på, hvorfor du fik den?

Jeg kan næsten sige klokkeslettet, hvor jeg fik den på. Vi var nede på plejehjemmet, nede på det nye Roskilde Plejehjem. Det ligger nede bag ved Folkeparken. Den ene arbejdsmand var syg, kan jeg huske, og så kom der en lastvogn med cement. Så gik jeg ud og gav et nap med at læsse af, fordi chaufføren skulle jo også videre. Og jeg tog sådan en sæk der oppe fra lastvognen, og – OK den vejer de der 50 kg, ikke – og lægger den ned på plads. Dem har jeg s'gu taget mange af. Så tager jeg en sæk, og så er den ved at smutte, og kvajet som man er, så skulle man jo bare lade lortet falde, ikke, for hvad fanden, det betyder ikke noget, at sådan en sæk den går i stykker, vel. Så griber man fat efter den igen, og så slap jeg altså sækken, for så kunne jeg hverken røre mig eller noget som helst.

(Og så var det egentlig forbi med Bents tilværelse som murer. I første omgang blev det forklaret, at han havde fået hold i ryggen, og at man ikke skulle være så pivet i hans alder. Efter nogen tid blev han opereret for diskusprolaps, og da revalideringen nægtede at hjælpe ham, begyndte han at arbejde igen i begyndelsen af 1974. Det gjorde han kun i meget kort tid. Så blev han igen opereret for diskusprolaps, og denne gang accepterede revalideringen, at han begyndte på omskoling).

Elektrikeren fortæller:

Bjørn T. Vinge. Født 26.12.41 i København. 7 års skolegang. Uddannet som elektriker, arbejdet som sådan fra 1963–73. Begyndt omskoling under revalideringen 1974. Gift. Konen kontoruddannet. De har to børn, født i 64 og 66. Samtalen fandt sted d. 17.9.75 i deres parcelhus i udkanten af Viby Sj.

(Bjørn er begyndt at fortælle om en vis Svend, der ledede et betonsjak på en stor byggeplads og aldrig bestilte andet end at sidde i skuret og drikke bajere).

Så var der en morgen, de støbte betondæk, og så skulle vi have vores rør ned i betondækket. Og så havde vi den aftale, at om morgenen, når vi kom, lige inden de begyndte at støbe, så gik vi op og kiggede efter og skulle give besked,

hvornår vi var færdige. Og så får jeg fat i betonbajsen, der går oppe på dækket og siger: »Du, der er klar, I kan godt støbe.« Så går vi over og passer noget andet – det var en ret stor byggeplads – ovre i et dumt hjørne. Så kom ham her Svend farende som en sindssyg: Hvad fanden i helvede vi ikke kom og sagde besked for, og nu stod der 17 betonner og ventede, og de kunne ikke lave noget, og hu-hej, vilde dyr og så videre. Og så gik jeg ind og sagde en hel masse lort til ham én gang for alle. Han kendte ikke så meget til mig dengang, og han blev helt paf, fuldstændig. Og så fortalte jeg ham, at vi skulle s'gu ikke rende og give ham besked, for når det var hans formand, der havde fået beskeden, så måtte det være rigeligt, for han sad bare ned på sin røv og drak bajere. For når man ikke selv drikker bajere, så bliver man aldrig accepteret på en arbejdsplads. Hvis man ikke kan gå med ind og sige: »Dueh, vi gir en lille én«, og »Vi skal have en lille én«, så er man ikke accepteret på samme måde. Man er ligesom udenfor. Simpelthen. Man er sådan en underlig én. Man er en mærkelig stodder, for at sige det rent ud. Og så når man har lejlighed til det, så putter man kniven i ryggen på folk, fordi det er s'gu ikke én af vores ham der. Faktisk sagde han til min formand, Kurt – eller makker, for når man er to mand, så er der ikke så meget at være formand for: »Det er kraftedeme' en værre karl, du har fået der. Det er eddermaneme' en hidsig stodder, hva?« Man havde jo nok noget mere temperament dengang. Jeg har nok været lig ham. Men siden den dag var der aldrig noget vrøvl: »Dav, Svend.« Og så var der respekt på lige med det samme, fordi man havde åbnet døren og var gået lige ind og havde sagt, hvad fanden meningen var. Det var han ikke vant til. Han var vant til de her betonkarle, han havde gående: Nåja, det var formanden, der sagde det, så gør vi det, og så var det lige meget, om det var rigtigt eller ej. Sådan er systemet. Nåh, men ham Kurt, da jeg kom til at arbejde sammen med ham . . . Det var en mandag, kan jeg huske. Jeg blev sendt derop. Trørød. Det var sådan en lille elektriker, jeg skulle kigge efter, og jeg nåede fra Køgevejen ind til Valby, så blev jeg hjemme. Jeg boede i Valby dengang, for jeg gad simpelthen ikke. Og så en mandag! Jeg har aldrig startet på nyt arbejde en mandag. Det er sådan gammel overtro. Så ringede jeg til firmaet, at bilen var gået i stå, og jeg kunne ikke nå videre den dag. Så om tirsdagen, da mødte jeg deroppe. Så var der én, der dukkede op over mudderpølene deroppe. Sådan en lille stodder, han var ikke ret stor. Nåh, om det var elektrikeren?

Jah. Han havde savnet mig i går.

Nåh, nåh.

Hvad jeg hed.

Vi præsenterede os for hinanden. Sagde ikke så meget.

Om det var noget for mig at lave det her? Jeg fik en tegning.

Jeg kunne da starte.

Så kom jeg ned i en kælder, en stor dum kælder, og begyndte at bore nogle

Adgangsforholdene til en skurby. Der er ikke noget at sige til, at det kniber med at holde rent i skurene. (Foto: Bjørn Vinge 1976).

lister op. Der gik jeg nede i fjorten dage. Så kom han ned om formiddagen med en tår at drikke, og så kom de ned og kaldte, når det var middag, så gik jeg op og spiste. Der var en læredreng med, han kom ned om eftermiddagen ved tre-tiden. Det var drikketid, og så havde de en lille én med, og jeg drak sodavand og han drak bajer. Og han lurede lidt på mig. Det havde han s'gu aldrig set. En elektriker, der drak sodavand hele dagen.

Så, da jeg havde været der en fjorten dage, så sagde han, om det var noget for mig at blive deroppe.

Jah, det ku' da godt være, om der var penge i det?

Jah.

Vi sludrede frem og tilbage om det. Så det endte med, at jeg blev deroppe. Ogeh, så siger han: »Jæh, vi har altså den regel, at vi går til den i 14 dage, så knokler vi, og så vil jeg altså have en kitdag.«

»Nåh,« sagde jeg. »Jamen, hva? Skal man så blive siddende her og drikke bajere?«

»Næh, det behøves man jo ikke.«

»Nej, for jeg har det sådan, at så tager jeg hellere hjem.« Fordi man gjorde

jo det, at man skrev timerne på alligevel. Man skulle have sin ugeløn udbetalt. Det gik bare fra i akkorden, så blev den heller ikke for høj – af hensyn til fagforeningen. Og til at starte med, gik han så sammen med murerne. Vi var kun tre elektrikere, eller toenhalv, som vi kalder det. To og en læredreng. Så gik han ind til murerne eller betonnerne og sad og trampede i brædderne derinde hele dagen og drak bajere, for det skulle jo til, ikke. Det frøs 18 grader den vinter. Det var i 65 . . . Så da der var gået et stykke tid deroppe: Stodderen, han var vænnet af med både at ryge og drikke, da jeg havde arbejdet sammen med ham et års tid, da hverken drak han bajere eller . . . ja det gjorde han, men engang imellem, når vi havde det sådan, at vi skulle have en kitdag, så kunne vi godt møde på arbejde, og så kunne vi sige: »Det er s'gu for koldt i dag. Det er ad helvede til. Gider du?«

»Næh.«

»Hvad? Skal vi tage på auktion og kigge på møbler, eller . . .?« Så i stedet for at drikke bajere, så kørte vi ind på Sagførernes Auktioner . . . eller kørte tidligt hjem simpelthen, eller fandt ud af det på en eller anden måde, så han var fri for det der med, at han skulle ringe til sin kone, at hun skulle komme og hente ham, skidefuld, og de skulle putte ham ind i bagagerummet . . . Han fandt da også ud af lige pludselig, at han . . . Hvad fanden han havde jo lømmepenge tilovers? Dengang jeg lærte ham at kende, da gik han altid rundt med 500 kr. i pungen. Det var jo mange penge i 65. Man kunne godt sige til ham: »Kan du låne mig en hundredkroneseddel, Kurt?«

»Ja, ja.«

Så rev han én op.

– Den linie der må du have fortsat siden?

Ja.

– Du må have løbet ind i nogle vanskeligheder med nogle andre?

Jamen, det gør man også, ad helvede til, men det resulterede i, at jeg arbejdede sammen med Kurt i fem, seks år, og vi kom privat sammen. Vi tog på ferie. Første gang uden unger, en vinter. Vi var med konerne på Mallorca i 8 dage, og det var den bedste ferie, vi nogensinde har haft, og de osse har haft. Det har vi snakket om så tit. Og så året efter, eller var det to år efter, da var vi afsted med vores unger, og da boede de på et hotel, og vi på et andet. Det var mindre godt, fordi ungerne var der og sådan noget. Man er mere afhængig af dem, og sådan. Da vi var dernede, var han jo chokeret over mig, fordi han aldrig havde set mig drikke sådan herhjemme, men dernede, der kunne jeg s'gu godt lide det, sådan nogle søde cocktails, det er jeg helt vild med. Jeg kunne fandeme' drikke det hele dagen. Jeg kunne godt blive fuld tre gange om dagen. Han var målløs over, hvad jeg kunne drikke dernede. Det glemmer jeg sådan set aldrig. Herhjemme, der drak vi ikke bajere. Jah, jo, jeg har været fuld én gang og første gang.

– Men altså, du er løbet ind i andre . . . ?

Jaja. Det vil man uvilkaarligt gøre. Selv med mestre løber man ind i problemet. Eller kommer man ind og bliver tillidsmand i en klub, og man ikke drikker bajer, såh: Det er s'gu ikke en rigtig tillidsmand ham. Han kan ikke købes for en bajer. Det er jo sådan på en arbejdsplads, at skal man . . . Gik man fx. hen hos tømrerne og sagde: »Duch, I har nogle brædder der, som I alligevel skal smide ud,« eller, hvad de nu skulle med dem, eller: »Hvadeh, kan jeg ikke få nogle af dem? Jeg står og skal lave et eller andet derhjemme?«

»Jo, jo. Det kan du godt. «

Havde jeg nu hevet en tier op og givet manden en tier og sagt: »Værsgo, der er for din ulejlighed,« så havde de gloet åndssvagt på en, men havde du taget en bajer til to kroner, så var man »fandeme en guttermand«. Altså en bajer, det kan købe et helt læs brædder, men havde du kommet og sagt: »Værsgo, der er en halvtredser,« så havde de kigget mærkeligt på én. Sådan er mentaliteten.

– Hvad tror du, det beror på?

Jaeh. Jeg har s'gu aldrig rigtigt kunnet finde ud af det, menh Kurt der fx. han brugte . . . sådan nogle betonner man arbejdede sammen med, der gjorde han jo altid det, at når vi startede med sådan et nyt sjak, oppe på et betondæk, der skal altid lidt samarbejde i gang, sådan at man ikke ødelægger sine rør, og knalder de sådan et plasticrør, så råber de lige på elektrikereren, inden de støber til med beton, så man får det repareret, så man ikke skal hugge beton op bagefter. Så laver man et samarbejde. Der gjorde man det, når man startede sådan et dæk, så købte han simpelthen en kasse øl og satte op på sådan et dæk og sagde: »Værsgo; dav; vi er elektrikerne, og vi er nede i det skur der, og hvis der er noget, så hænger der en seddel på døren.« Vi lavede sådan en urskive med en pil på: Er der og der. Så kunne dem, der kom ned, se på skurdøren, hvor vi var. Kom der en besked, så kunne man reparere lortet. Det sparede både firmaet – altså vores mester – penge, for han skulle betale os timeløn timer for at reparere det bagefter. Det kan man jo ikke gøre for . . . Og samtidig så littede det os for en helvedes masse unyttigt besvær bagefter. Og det er da mere hyggeligt, at man kan snakke sammen om tingene. Eller også så fik de en nedstrygerklinge en pakke muffert og nogle rør, og så reparerede de dem for os. På stedet, det var ikke noget besvær, og så satte man simpelthen en kasse bajere op. Det lærte jeg sådan set efterhånden.

Den dag, det var mig, der var formand, det var i 70, jeg kom ud på noget boligbyggeri. Da har jeg da selv hevet penge op af lommen og så sagt til det sjak, jeg gik sammen med: Jeg giver lige en bajer. Men jeg drak selv sodavand, fordi jeg bryder mig sådan set ikke om det, og går man nu en dag og får fem-seks bajere, så går man og bliver halvfuld til sidst, og så ved man s'gu ikke rigtigt, hvad man laver. Så kan du ikke oparbejde det tempo, og det knald der. Du er ikke lige så åndsfrisk, vel. Det er det, der er galt. Man har den der gulerod

foran sig, at man s'gu går på arbejde for at man skal have nogle kroner med sig hjem, så man kan forsørge sin familie og unger. For ellers så har jeg så mange interesser, så kunne man s'gu lige så godt blive derhjemme, eller gå ind i byen og kigge en dag, som at gå derude og spille åndssvag og gå og glo på nogle mennesker, der faktisk ikke interesserer én en skid. For hvorfor man går derud, det er kun for en ting: Det er kroner og ører, og så samtidig lidt af . . . Der gik sport i det, sådan set. Der gik sport i, hvor meget man kunne banke sådan en akkord op på i timen, altså på den måde at forstå, at det . . . Engang fagforeningen, de kom derud . . . Vi havde en mægling på nogle priser. Og de priser, det var sådan set nonsens, for det var mere som principsag, vi kørte den. Så kom de ud, og så siger de: Dav, dav. Alle de her fagforeningsfyre der. Formand og næstformand, og det fine tøj der.

»Dav, dav.«

»Nå, hvor er de andre fyre? Hvor er gutterne? Hvor er de andre gutter henne?«

»Hvad for nogle gutter,« sagde jeg så.

»Jaeh, I er da flere end jer to, ikke?«

»Næ, skal vi være det?«

»Uaøh, jamen øh, er I ikke flere elektrikere? Jamen det er da alt for lidt på sådan en plads her.«

Elektrikerskuret. (Foto: Bjørn Vinge 1976).

»Næh, er vi bagefter? Det går da skidefint.«

»Jamen for helvede, I må da tjene en helvedes masse penge?«

»Det gør vi da også. Det er derfor vi går her!«

Så var det galt! Ikke. Ja, så var det simpelthen galt!

– Hvordan galt?

Jaeh, fordi, det var jo at ødelægge prislistesystemet, og akkorderne, det var jo åndssvagt at lave så meget. De havde jo regnet med, at der skulle være seks mand dengang, men vi var to. Og så er det jo klart, at de fire mands løn, dem tjente vi også og delte så. Det blev jo lavet til tiden, og vi fulgte med, og det er jo det, det drejer sig om. Men det var jo heller ikke 8 timer og så med to timers pause om dagen, og vi skrev simpelthen . . . Vi skrev altid lørdagen på også. Vi har aldrig arbejdet om lørdagen. Vi skrev den på som normaltimer. Vi kørte med 50 timer på ugesedlen. Som normaltimer. Og det accepterede mesteren. Han skulle ikke betale overarbejde for dem. Han skulle ikke betale mere. Det var akkordtimer. Det gjorde bare det, at vores akkordtimer gik jo ned, sådan set. Så fik vi mindre i fortjeneste i timen. Det så jo skidegodt ud. Også af hensyn til . . . for ikke at ødelægge priserne på akkord. For Arbejdsgiverforeningen de fører jo kontrol med, hvad der bliver tjent i gennemsnit på akkordtimerne. Så kunne de jo ikke trykke den på den måde. Men vi arbejdede ikke 50 timer. Vi gjorde det ikke, men på papiret gjorde vi det. Men så var vi bare effektive. Jeg har engang regnet ud, at man, hvis man har sådan et 8^{1/2}-timersjob, som det hed dengang, så arbejder man ikke 8^{1/2} timer om dagen, selv om man trækker frokost og det fra. Man var effektiv en 6 timer. Og det regnede alle andre for at være godt, ikke, men vi var s'gu effektive i de 8^{1/2} time, og det var derfor, vi havde de penge. Simpelthen.

– Så har I altså også haft tredobbelt løn?

Det havde vi jo også. I 72, da tjente jeg 70 kr. i timen. Det kan jeg dokumentere. Jeg har stadigvæk gemt akkordregnskaberne, og timelønnen i firmaet var 21,80. Så den dag vi var færdige og gik hjem og afleverede regnskabet og holdt – vi gik halvanden måned og skrev timer på derude uden at lave noget for at få timer nok på den sidste blok. Vi havde ingen timer. Så gik vi hjem til firmaet. »Hvad så, har I noget at lave?«

»Næh.«

»Nånja, men I kan jo bare fortsætte herhjemme i Upplandsgade til 21,80.«

»Nejh!« – da var jeg lige flyttet herved – næh, dæleme nej, om jeg ville ligge og køre til København for 21,80.

»Vil I lige skrive arbejdskortet under.«

Så gik vi over og meldte os arbejdsløse og fik vores understøttelse.

– Du har altså kørt et fantastisk hårdt tempo der?

Ja, sådan set, men det er jeg jo også kendt på, ikke. Selv her i Roskildeafdelingen er jeg jo kendt som en rød hund, ikke.

– Rød hund?

På den måde at forstå, som en overmontør sagde til mig engang: »Du skal fandeme' også altid have den sidste tiøre med.« Og så sagde jeg: »Ja, men så længe det står i priskuranten og bogen, at jeg er berettiget til den tiøre, så synes jeg også jeg skal have den.« For det sjove det er jo, at fordi vi tjente 50 eller 60, eller om det kun var 38 kr. i timen, så mente de ikke vi var berettigede til tiøren, men kom der en ind, som gik på timeløn – sådan en timesnapper – og drak bajere hele dagen, han havde meget lettere ved at gå op og sige: »Jah, du kan jo nok se, jeg må altså have en krone mere.« Så fik han en krone mere, fordi der var timelønnen ikke så høj, men han producerede fandeme' ikke det halve. Men det er meget lettere for mesteren. Som han sagde til mig engang, ham der A. J. Jørgensen, han sagde til mig, da jeg var inde at aflevere mit første regnskab. Der var 8 boligblokke. Det var altså i 70 eller 72. Og så opgjorde vi en blok ad gangen, efterhånden som vi blev færdige. Så løb de altså etaperne op af, så var vi længere end dem, og de første var vel færdige, inden vi begyndte på den sidste, ikke. Så afregnede vi, og den gav . . . den førte vi timerne tilbage på, så vi havde så mange timer på den som muligt, sådan gør man jo, fordi der var også nogle aftalte priser og sådan noget, og det kan jo ikke nytte noget, at man går ind og siger vi tjener 50 kr. i timen, så får man ikke så let sine priser igennem. Det var ikke, fordi vi fik for meget for det. Vi fik kun lige, hvad vi skulle have. Så førte vi timerne tilbage. Så havde vi så mange timer, og det gav noget med 32–34 kr. i timen på de første, og det syntes han fandeme' var mange kr. i timen, ham mesteren der. Jeg var inde i firmaet og lave regnskab med ham bagefter, og så sagde han: »Ja, jeg havde jo regnet med, at I skulle have tjent en 28 kr. i timen.«

»NÅH!« sagde jeg.

»Ja, det måtte jo være godt for en elektriker.«

Det var det også, når timelønnen var 19,60 for svendene, der gik på timeløn i firmaet.

»Nåhja,« men så sagde jeg ikke mere om det. Og så åbnede vi den lidt mere opad på blokkene, for det var vi nødt til. Vi havde jo ikke flere timer, så den steg jo automatisk, og så de sidste to blokke, de lå deroppe på 70 kr. Vi havde trukket et forskud til 56 kr. i timen, og der var ingen bemærkninger. Vi fik dem bare, for det var s'gu rigtigt nok. Vi sendte jo regnskab hjem hele tiden. De kunne jo se, hvad vi tjente, ikke. Ja, de kunne se, hvor mange timer, vi havde. Hvor meget der var udbetalt, og hvor meget, der var restsummen, når den blok var færdig.

– Hvordan slappede du af? På jagt eller ferie eller . . . ?

Ja, der er s'gu et sjovt spørgsmål der. Man kan godt selv grine af det. Jeg var engang ude for . . . Det var min mor der kom en aften, og vennen der. Ungerne sad der. Og jeg tror klokken – det var en hverdagsaften – klokken, nåede

den at blive halvotte? Og jeg var lige ved at falde ned af pinden til sidst, og så siger jeg til dem: »I må s'gu undskyldte, men jeg er s'gu træt.«

»Jamen, du kan da ikke gå i seng endnu!«

»Nej, det kan jeg vel ikke.« Og så gik jeg altså i seng, for jeg kunne simpelt hen ikke stå på benene.

(De to elektrikere var jo nødt til at være der før de andre om morgenen. De skulle have løsnet deres bindinger inden betonnerne åbnede deres forskallinger, ellers trak de nemlig alle el-rørene ud.

Det høje arbejdstempo krævede en vis træning, og efter blot 8 dages ferie kunne der gå næsten 3 måneder, før de igen kom op på det normale tempo. samtidig var der en vis form for ære i at arbejde på den måde. Ingen måtte kunne sætte en finger på arbejdet bagefter – men det drejede sig først og fremmest om at få nogle kroner hjem).

– Der kunne ikke være så megen slinger i valsen?

Nej. Der var heller ikke noget vrøvl, og det blev mesteren også klar over, ham A. J. der. Jeg kan huske engang, han kom ud. Vi havde en voldgift med ham, og den tog jeg af rent princip. Det var en gammel strid, der var tabt i 68 på noget andet byggeri, jeg havde gået på. Et firma der hedder Finsen, der havde kørt den. Nogle underføringer. Så tænkte jeg: »Den her er s'gu god nok. Nu må det kunne lade sig gøre. Det er beton, det her.« Og så tog jeg en sag på det. Det forklarede jeg mesteren. Nu ville jeg se, om jeg kunne køre den igennem på det byggeri herude, og det syntes han var helt i orden – til at starte med, men han blev bare sur bagefter. Altså han blev også sur over gangen i det. Hans egen forenings træghed. Vi tabte den. Der var slet ikke noget at gøre. Meneh, så kom han ud i skuret og: »Dav, ska' vi ha' nogle bajere.« Og han havde sin overmontør med, og vi skulle sidde og snakke om den her pris første gang. »Hva' fa'en, har I ikke engang et askebæger i skuret?« »Askebæger? Næh,« sagde vi. »Der er ingen af os, der ryger.« Leif røg heller ikke. Og vi var kun to på det tidspunkt. Vi havde ingen læredreng. »Hvis der er nogen, der vil ryge her, så må de s'gu gå udenfor.« Det var s'gu ham, der var mesteren. Det var ham, der havde lejet skuret. Og vi havde et timandsskur. Endda til to mand. Så der havde vi skabene fyldt op med vores personlige effekter, regntøj og fiskestang, når vi engang imellem tog en kitdag og tog ud og fiskede. Så havde vi en skurvogn ved siden af. Det var værkstedsskur, og så havde vi et mægtigt stort materialeskur, og der var altså orden i tingene. Der kom en snedker ud dengang fra firmaet og lavede hylder til os. Hvordan vi ville have det? Da vi startede. Og hvad vi ville have af værktøj? Vi kunne jo bare køre ind og købe det. Jeg startede ellers i det firma, da de fik det byggeri. Antaget gennem annonce. Vi kendte jo ikke så meget til dem. Vi havde nær røget på røven. Der var altså orden i systemet der, ikke. Vi kunne bare købe ind, hvad vi skulle bruge. Tre skurvogne! To elektrikere var vi! Det er helt uhørt. En til materialer.

Det blev talt op og lagt ind på hylder og det blev støvet af, havde jeg nær sagt. Men det var også for vores egen skyld. Kvitterede for materialerne, vi fik ud. Hver en stump. Og det skulle passe, når det kom tilbage med det, der var brugt. Det ville han have. Så betalte han altså også timelønnen, for at vi førte det. Så havde vi en decideret værkstedsvogn med skruestik. Det var et skibsinstallationsfirma, vi var i, så det var nogen, der var meget pertentlige med det, de lavede. Og så havde vi altså en timands skurvogn til to mand, og der havde vi et lille køkken indrettet. Jeg spiste aldrig hjemme om morgenen. Jeg kørte direkte på arbejde. Klædte om. Og så ved siden af, havde de sat nogle dejlige vaskerum op. Så når jeg kom hjem om aftenen, så var jeg klædt om og vasket. Rent tøj på. Og mødte ligesådan om morgenen, og tog arbejdstøjet på, og så havde vi jo al slags tøj hængende. Vi købte sådan en hel arbejdsuniform hver med støvler og det hele til. Til vinterbyggeri. Det ville mesteren altså ikke selv betale, det gik han ikke med til. En 700 kr. tilsammen. Så vi hyggede os rigtigt. Havde to borde og tegningerne oppe på væggen, og nede i den anden ende, der lå tegningerne, så vi kunne have orden på det, ikke. Og det nød vi altså, og gjorde rent hver dag, så der var til at komme ind – og have det ordentligt, ikke – og skulle spise sin mad, og selv lave kaffe. Og vi kunne stege en bøf, hvis vi ville.

Nej, men så kom han ud i skuret den dag: »Hvad fanden, er der ikke engang et askebæger?« Og så Kaj, der var med – det var overmontøren – han havde været svend i firmaet, til ham sagde han: »Ja, det var ikke som hos dig Kaj, i gamle dage, når vi kom ud i skuret, der havde I altid en marinedåse, ikke.« – Det var sådan en dåse til at samle kabler i. »Den kunne man da bruge som askebæger. Har I ikke sådan en?« Så måtte vi – nu er de af plastic – så måtte vi gå ud og hente en til ham til femten kr. af hans egne plastic, som han måtte bruge som askebæger. Så svinet, han tømte det s'gu ikke engang efter sig, da han gik.

»Hva' ska' I ikke ha' cigarer?«

»Nej, vi ryger ikke.«

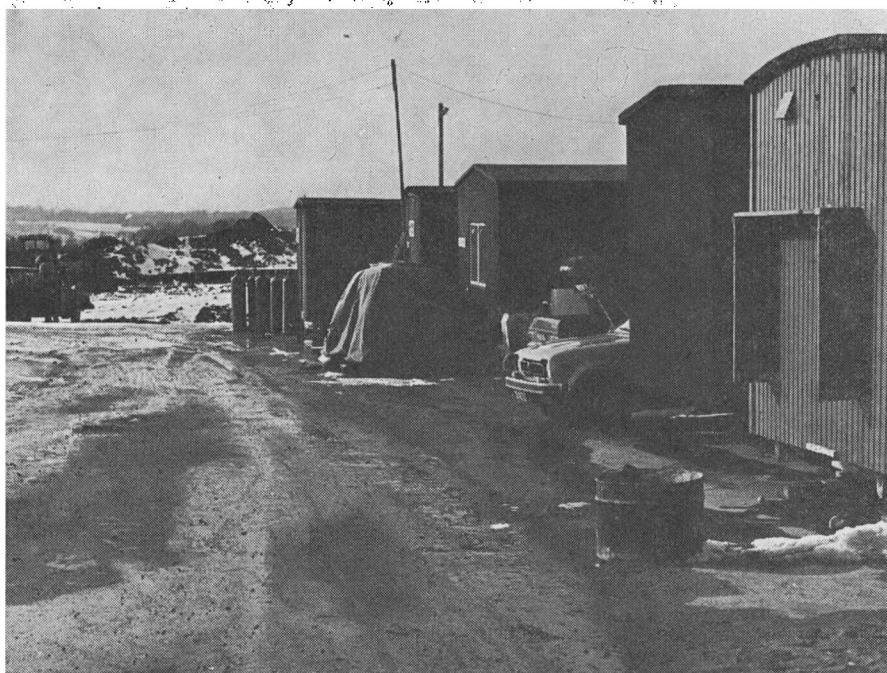
»Nå, skal I have noget at drikke?«

»Jah.«

»Jamen, nåmen, hvad skal vi have? – Jah, køb en femten stykker.«

»Femten stykker? Vi skal s'gu have sodavand.«

»Nå!« Så blev han helt mærkelig i hovedet. Så drak ham og overmontøren bajer, og så havde vi fået den halvtredser til at købe for, så vi købte os nogle sodavand og satte ind i skuret. Men han var simpelthen vant til, når han gik ud og forhandlede med sine folk, så kom han ud: Her kommer mesteren, og nu sætter vi en gang bajere på bordet. Og så blev de meget mere bløde, for det er kraftedeme' en flink mester. Han kan s'gu gi' en bajer. Næh, du, vi kan ikke være for hårde ved ham, når vi skal forhandle priser. Og os: Vi drak de her

Velordnet skurplads. Parkeringsplads til bilerne og balje til at vaske støvlerne i. Der er orden i materialerne, og adgangsvejen er asfalteret og belyst. Men så er det også offentligt byggeri. (Foto: Bjørn Vinge 1976).

skidekolde sodavand! Det kunne man jo ikke blive blød af, vel. Vi var stadigvæk lige hårde: Sådan skal det være. Vi ville have det sådan. Bum bang, ikke noget at snakke om! Og det var han jo slet ikke vant til, når han kom ud der: Her kommer A. J. – med sin dueblå frakke på, der, og ikke skulle blive beskidt på skoene. Vi andre kom i lort til op over knæene fra mudderhullerne, ikke.

Gud her er jo beskidt, ikke?

Det var forskellen. Han var vant til at købe folk med de der bajere. Og lige pludselig, så var der en mand. Det var s'gu ikke som han var vant til: Det var satans. Han drak ikke bajere, og røg ikke, mand. Og han sagde stadigvæk det samme, når han gik ud af døren, som da han kom. Det var sådan noget uhørt noget, så den dag da vi holdt op i firmaet, da resulterede det jo også i, at han: »Nåh, men har *De* så fundet noget andet boligbyggeri, Vinge?»

»Øhnæh, det har jeg ikke,« sagde jeg. »Der er jo ikke rigtig noget at lave i øjeblikket.«

»Nåh, hvad vil De så?»

»Det ved jeg ikke.«

Så siger min makker: »Narh, vi skal s'gu hjem og slå mave hjemme på græs-plænen.«

Så lurede han jo lidt. »Nå, ja, men så hav det godt,« og så underskrev han arbejdskort, og farvel og tak for denne gang, og gav pænt hånden. Men vi hørte senere, at den eftermiddag, da havde han givet bajere i firmaet til de andre svende, fordi vi var holdt op.

– Men han må jo også have tjent ganske godt på jer?

Det havde han da også. Han var yderst tilfreds. Som han en dag sagde til mig: »Vi har overhovedet ikke noget at udsætte på Deres arbejde.« Altså med arbejdet, men som person, der var jeg jo ikke lige typen, for jeg var jo anderledes, og så samtidig var jeg blevet tillidsmand i firmaet. Det hører med i billedet. Grundet, at der var en, der gik af, der havde været der i 25–30 år, og der var 19 andre mennesker i firmaet, nogle havde været der i 24–25 år. Der var ingen, der ville være tillidsmand i firmaet. De turde ikke, de var allesammen bange for mesteren. For hans luner. De sagde det selv. Fordi, de ville ikke op og skulle føre de andres sag og blive uvenner med mesteren. Så sagde jeg, – jeg havde været der et år dengang: »Nåhmen, jeg kan da godt være det. Jeg har været det før i et andet firma.« – og det har altid været min kæphest sådan noget fagforeningssjov. Altså retningslinierne, ikke. Det skal bare være i orden, ikke. Så kan man også kræve sine rettigheder. Som nogen altid siger: Kræv din ret og så gør din pligt. Vi har altid sagt det omvendt. Gør din pligt, så kan man kræve sin ret. Det resulterede i, at jeg blev tillidsmand i firmaet, og så kom de jo væltende med deres problemer, og dit og dat, og med ellevetimersregel og med overarbejde. Så sagde jeg: »Nå, men så skal vi da have orden i tingene, venner.« Og så gik jeg til mesteren. Og det var ikke . . . Så kom det der frem med: »Jah, du er nok for hård ved ham, for vi må indrømme, at sådan plejer . . .« Overfor den gamle tillidsmand, så satte han bare nogle bajere på bordet, og så kørte de Billy hjem i en taxa, og så blev der ikke mere ud af den sag. Men jeg forfulgte den hele tiden med arbejdstilsyn og hele lortet. Og det var altså ikke spændende for mesteren. Det brød han sig slet ikke om. Jeg var alt for emsig.

(Efter at have arbejdet sådan i en halv snes år holdt Bjørn pause i næsten et år).

Og efter det kneb det altså lidt med at få noget rigtigt byggeri. Så fik vi det der i Hundige. Der var skideelendige skurforhold, der var ikke varme på, og når det regnede, så dryppede det ned gennem taget. Og det var et mudderhul det hele. Så brokkede vi os, vi ville have det i orden, skurreglerne skulle være i orden, vi ville have en kogeplads. Mesteren trak den mere og mere i ørerne. Det var et 3-mandsskur og vi var fem, dvs. der var ikke plads til vores tøj, og det var skidekoldt. Det stod direkte på jorden. Det var trods alt vinter, og det er meget rart at kunne sidde og spise sin mad med en kniv og gaffel og lige få vasket sine hænder. Lokumsforholdene var ikke i orden. Lige pludselig var der

ingen vand, så man ikke kunne vaske sig eller noget i 3 dage. Toiletterne var stoppet. Man kunne gå ud på marken og sidde og skide. Det kan man gøre i en snæver situation, men når man er 50 eller 100 mand på en plads, så er det altså ikke skægt. For lige pludselig så bliver det sådan, at folk de sætter sig ikke på marken. De går op i bygningen og sætter sig og skider. Og så lige pludselig, så kravler vi rundt i en lort derinde. Med hænderne, ikke. Og det er noget uappetitligt noget. Og hvem har så gjort det? Man har den regel: Jeg har aldrig set en murer pisse op af en væg inde i et hus. Man kan godt stå og skal pisse: En murer pisser altid på gulvet, fordi gør man det opad væggen: Det slår jo ud, og det lugter jo. Eller han skal selv pudse væggen bagefter. Man pisser på gulvet. Det sker der jo ikke noget ved. Det er sådan set noget, der er indarbejdet. Som en murer engang sagde til mig: »Hvis du skal pisse, så pis på gulvet, ikke.« Det var, da jeg var i lære. Så er der aldrig nogen, der siger noget. Og det der med at stå ud af et vindue, det er jo noget svineri, hvis der kommer en nedenunder, og man står på første sal. Jeg har da været ude for at komme ned i en kælder, og man lå og rodede i halvmørke og kunne ikke se en skid inde i sådan en krybekælder og så lige pludselig: Hvad fanden er det her, du ligger og roder i mand? Så har man lort på hænderne. Så er der en, der har siddet derinde og skidt fordi, jah, hvad fanden, det skulle gå stærkt, der var ingen toilet, han ville ikke sidde udenfor med vinden, i marken, med den bare røv, vel. Sådan er det. Men altså: Der sendte vi bud efter arbejdstilsynet. Lokalt i Greve. De kom ud og de prøvede sådan set at hjælpe os, men de andre håndværkere på pladsen ville ikke bakke os op, og så var det altså elektrikerens, der var noget i vejen med. Det var ham, det var galt med, selvom det var love og §'er og det var arbejdstilsynet, og de gav os ret. Så giver man mesteren en tid til at få det lavet i. Så overholder han ikke den alligevel. Så gør man altså ikke noget ved det. Så i mellemtiden, så bliver folk sure og holder op.

(Der var en masse vrøvl på den arbejdsplads, og det endte med, at der næsten heller ikke kom nogen penge ud af akkorden, fordi nogle »timesnappere« lavede den færdig. Samtidig begyndte Bjørn at få vrøvl med knæene. Slidegigt. Han var senere med til at bygge OBS i Tåstrup, og det var det eneste sted, hvor han kom i et sjak med egentlige skurregler. Her var elektrikersjakkets på 50 mand, men det var der heller ingen penge i. Senere blev det til mindre mestre i Roskilde, men der var ind imellem temmelig meget vrøvl, fordi arbejdsforholdene ikke altid var, som de skulle være efter lovene. Samtidig blev det stadig værre med knæene, og i 1974 begyndte Bjørn på omskoling under revalideringen).

Ventilatormontøren fortæller:

Kurt Christiansen. Født 28.09.38 i København. 7 års skolegang. Udlært kleinsmed. Arbejdede som sådan fra 59 til 64. Fra 64 ventilationsmontør. Begyndt

omskoling under revalideringen i 1974. Gift 1960. Konen var hjemmegående. 2 børn, født 1961 og 63. Samtalen fandt sted d. 6.10.75 i hans lejlighed i Roskilde.

(Kurt har fortalt om de første års arbejde som kleinsmed).

Så så jeg en dag i avisen om en køle- og ventilationsmontør, og tænkte, det kunne du måske godt tænke dig at prøve. Så vidste jeg ikke rigtig hvordan og hvorledes, fordi jeg skulle også tjene penge samtidig. Så tog jeg det på brevscole, men det kunne ikke rigtig lade sig gøre. Jeg kunne ikke få fred nok hjemme til at læse. Jeg læste kun et års tid. Så måtte jeg stoppe med brevscole. Så så jeg en annonce i avisen, at man søgte ventilationsmontører. Jeg snakkede med firmaet, og jeg fik jobbet som almindelig ventilationsmontør. Det var i 64.

– Hvad var det, der trak?

Der var egentlig ikke noget bestemt. Jeg havde prøvet forskellige ting, efter jeg havde været soldat. Jeg vidste ikke rigtigt, hvad jeg ville være, jeg ville ikke binde mig til en bestemt ting som fx. kleinsmed og så holde fast ved det. Jeg kunne godt tænke mig at prøve noget andet, og da jeg så havde startet det brevkursus som køle- og ventilationsmontør, så syntes jeg, at da jeg så annoncen, så kunne jeg måske prøve det. Og arbejdet, det var interessant, og jeg holdt fast ved det arbejde. Det var et firma i Amaliegade i København, og der var jeg i 8 år, og kom rundt på byggepladser. Mit job bestod i at montere ventilationsanlæg, kanaler, maskinel osv. på byggepladser, beboelsesejendomme osv.

– Hvordan passede dit arbejde sammen med de andre håndværkeres?

Det er jo et af de problemer, som stadigvæk er på byggepladserne i dag. Der er jo ikke rigtig noget, som er koordineret sammen. For vores vedkommende var det fx. sådan, at hvis man skal lave ventilation på en nybygning, så starter vi med at få tegningerne fra firmaet, og vores formand kigger efter, om vi kan være der med vores ting. Vi får materialerne ud, og vi begynder at gå i gang med det, vi skal lave. Så viser det sig pludselig, når vi er gået i gang med arbejdet, at vores kanal fx. ikke kan hænge under loftet, hvor den skulle hænge, fordi rørlæggerne har lagt en faldstamme op og et tværgående rør. Så skal vores laves om, fordi ventilationsanlæggene er de ting, der fylder mest på en byggeplads. Det skal skjules. Et $1/2$ -tommerør kan næsten altid være der, men en kanal kan ikke altid være der, fordi den tit kan være $1/2 \times 2$ m, og så er der ikke plads til os. Vi går i stå. Skal starte et nyt sted og begynde forfra. Og vi begynder på de samme ting. Og går i stå igen, fordi der mangler noget andet. Det kan være elektrikerens kabler, der ikke er trukket. Koordinationen på byggepladserne er i det hele taget ikke, som den burde være.

– Men når man så er i den situation, så snakker man vel med de andre om det, elektrikerne, rørsmedene osv.?

Det gør man. I de år jeg var formand, fik jeg kontakt med de andre formænd.

Vi snakkede om tingene: Jeg kan ikke lave det og det med mine materialer, kan du lave dine om? Det kan han ikke altid uden tilladelse fra byggeledelsen. De skal først drøfte sagen, og der går nogle dage, hvor de folk, jeg har, ikke kan lave noget der, hvor de skal være. Vi henvender os til vores eget firma og siger, vi er gået i stå, fordi fx. elektrikerne ligger i vejen for os. Der bliver bare sagt, at så må vi gå i gang et andet sted . . .

– Kan der opstå irritation mellem de forskellige grupper, når de forskellige ting ikke flasker sig?

Ja, det gør der. Fx. hvis man kører frem med sine materialer, og man skal igennem skillevæggene, der endnu ikke er rejst, og murerne kommer og skal rejse den skillevæg, og de opdager, at vi har lagt vores materialer, hvor de skal ligge. Så vil de ikke lave deres mure, fordi de vil have lov til at komme først til loftet, og så kan vi andre få lov til at banke deres mur igennem der, hvor vi skal igennem. Det har altid været – det er det ikke mere – det har altid været et af de store problemer, at hvor murerne var, der var kun murerne. Murerne var – det vi kaldte dengang – kongerne på en byggeplads. Det er ikke så udbredt mere, som det har været, men der er nogen, der stadigvæk holder fast ved, at hvor murerne er, der er ingen andre, og der kommer ingen andre, før murerne er væk.

– Giver det så også skel fx. i skurene?

Ja det gjorde det. Når skurene står sammen i det, man kalder en skurby, så møder man jo hinanden på vej frem og tilbage morgen, middag og aften. Man hilser som regel på de almindelige håndværkere, og nu siger jeg de almindelige håndværkere, fordi formændene inden for nogen brancher føler sig som mere end deres egne kollegaer, men de er jo ikke mere, fordi de er formænd. Og det giver sig udslag i, at man ikke kan snakke med dem. Man hilser ikke rigtig på dem. De vil ikke hilse igen, hvis man hilser, men deres undersætter – som den formand, der har en formand i maven, føler hans egne folk er – de hilser jo udmærket. Dem snakker man med, og man får en øl med dem, og de kører én til stationen eller bussen og sådan, men den formand, der føler, han er formand, han er konge og vil gerne være konge over for sig selv og andre. Det giver sig udslag i, at man mange gange siger til sig selv: Det er også lige meget. Nu kører du dine ting igennem.

– Hvor lang tid var du formand?

Det har jeg været i 6 år fra omkring 67, til jeg stoppede i 73, for to firmaer.

– Får man noget ekstra som formand?

Jah. Man får et tillæg, men det svinger fra firma til firma, hvor lidt eller hvor meget det kan blive.

– Hvor meget er det i %?

For vores vedkommende var det ikke procentvis. Vi fik 2 eller 3 kroner mere i timen end kollegaerne fik, på en timeløn som lå på en 25 kr. Og vi gik ikke

med i akkorderne, som man gør i mange firmaer, sammen med ens egne kollegaer. Kollegaerne får stukket et stykke arbejde ud af formanden. Det skal laves på den og den tid, og jo hurtigere de får lavet det, jo flere penge. Det er klart. Der har jeg personligt holdt mig udenfor akkorderne, men tilrettelagt arbejdet for folkene, fordi jeg følte, at jeg skal ikke ind i deres akkord, når det er dem, der knokler sig gennem arbejdet og tjener pengene. Jeg får de 2-4 kr. ekstra ved at tilrettelægge arbejdet og sørge for, at der er fri bane, og hvis jeg er tilfreds med det, så må jeg holde mig udenfor akkorderne, selvom de andre tjente mere end jeg gjorde. Det er en indstilling jeg har.

- Så må der være nogle fordele ved det iøvrigt?

Fordele - jah. Der er fordele på den måde, at formanden selvfølgelig ikke laver det tunge, belastende arbejde, som ens kollegaer gør. Formanden går rundt med tegningerne og snakker med de andre formænd og byggeledelse og sit eget firma om de problemer, der opstår. Formanden skal være forudseende. Han skal tænke mere end fjorten dage og tre uger frem, afhængig af hvor mange folk han har. Han skal vide, hvornår et job er færdigt fx. i en kælder, så han kan sende de to mand op og begynde ovenpå, netop som det ovenpå skal begynde, for ellers så kommer man jo bagefter med tidsplanen.

- Det vil altså sige, at formanden er et mellemed mellem mesteren og håndværkerne?

Ja, det er han. Han er et mellemed mellem håndværkerne og byggeledelsen og sit eget firma. Når de kommer fra firmaet, kontakter de som regel først formanden, og han lægger de problemer frem, som eventuelt er opstået. Som han har snakket med byggeledelsen om, og som firmaet så skal snakke videre med byggeledelsen om. Derudover, så kommer ens kollegaer som regel til formanden og siger, at der er det og det i vejen med akkorden, vi kan ikke komme længere. Derfra går formanden eventuelt til byggeledelsen og siger: »Det går i stå med de to folk der. Det skal ordnes nu, ellers rykker vi væk derfra og kommer ikke tilbage, før det andet arbejde er færdigt.« Derudover går man til firmaet - overmontøren hvis han kommer - og siger: »Jeg har trukket folk væk fra kælderen. Vi er gået i stå på grund af rørlæggeren. Byggeledelsen vil have os derned, og jeg har sagt nej til, at folkene går derned.« Derefter går overmontøren så til byggeledelsen og forklarer hvorfor.

- Vil det sige, at hovedparten af dit arbejde ikke var direkte praktisk arbejde, men organisering af de andres arbejde?

Ja.

- Du må alligevel have deltaget i det praktiske arbejde. Du faldt ned på et tidspunkt.

Ja, jeg startede som almindelig montør, og da var det det samme, da havde man en formand, og ham henvendte man sig som regel til. Jeg kan huske, jeg gik ude på Gutenberghus. Det var der, jeg startede for det første firma, jeg var i.

Og der var ca. en 8–10 folk derude fra vores firma, og nu var arbejdet interessant. Jeg kunne godt lide arbejdet, derfor beholdt jeg det i så mange år. Det var afvekslende at have med at gøre. Og der var jeg altså ude for et uheld. Jeg styrtede ned med noget vi kalder – jeg ved ikke rigtigt, hvad den hedder – men vi kaldte den en giraf. Det er en firhjulet vogn med en stol på midten, der kan køres op i 12–14 meters højde, og så er der en vandret arm, der kan køres væk fra vognen i ca. 4 meters længde, og så kan den lave en cirkel med en diameter på 8 meter ca. Jeg kan huske, jeg stod og monterede deroppe, nogle små blikstumper, og kiggede ned, før jeg kørte den her stol vandret ud og så, at benene var ude og fik tegn fra kollegaen, alt var OK. Jeg kørte stolen ud, og lige pludselig forsvandt kanalen altså. Jeg kunne ikke rigtig forstå, hvor den blev af. Og så er der i stolen to kæder, der skal spændes, normalt, når man kører op, så man ikke kan falde ud af den stol, man står i, og man kan selv stå med en manøvrepukt deroppe og styre den stol, som man selv vil. Og det gjorde jeg også, men jeg havde ikke sat kæderne på. Jeg ved ikke hvorfor, men jeg havde altså en tanke. De skulle bare ikke på. Ogeh, den her giraf begynder så at vælte. Det eneste jeg spekulerede på, da den faldt, var: Du skal ikke springe endnu. Det var det hele. Og da vi så nåede næsten ned, ca. to meter over gulvet, da er jeg sprunget ud af den, men hvis kæderne var sat på, havde jeg ikke kunnet springe ud. Så var jeg altså gået med den på gulvet, og så – jah, jeg ved ikke, hvad der var sket. Jeg sprang så ud af den og landede ovre ved en væg mellem to bukke med jernpigge på. Det fik jeg at vide senere. Jeg kom på hospitalet til undersøgelse, men der var ikke sket noget videre i første omgang. Man fandt i hvert fald ikke noget. Så kom jeg tilbage til byggepladsen, og så så jeg, at Falck, de havde omsider, efter et par timers forløb, fået rejst giraffen. De havde rejst den med kran og det hele. Og den var selvfølgelig lukket. Fabrikstilsynet kom osv. Jeg begyndte så at gå med smerter et stykke tid efter i ryggen og blev behandlet for lumbago. Så i 67, da var det helt galt med ryggen, da sendte man mig til røntgenfotografering og fandt ud af, at jeg havde ødelagt rygsøjlen i lænden, og det siger man altså, det er sket i 64, da jeg røg ned. Siden dengang har jeg haft kvaler med ryggen, og det har nok også medvirket til, at jeg har været formand, fordi jeg selvfølgelig har snakket med firmaet om det der med ryggen, og så har de måske tænkt, at så kan de lige så godt, hvis de mener, de kan bruge mig, tage mig, og så har jeg altså klaret den på den måde. Det fysiske tunge arbejde er jeg blevet skånet for. For ellers er det ikke sikkert, jeg havde holdt i de år inden for branchen.

Det, vi kom ind på, var formandsjobbet. Det var for mit vedkommende som sagt at tilrettelægge arbejdet for mine kollegaer, se efter hvad der manglede, og hvad der ikke manglede, over for byggeledelse og firma. Det var at være med til at regne deres akkordregnskaber rigtigt ud og sørge for, at folkene fik det, de skulle have, og selvfølgelig at folkene passede deres arbejde inden for

den tidsramme, vi havde. Jeg blandede mig ikke i, hvad folkene foretog sig om dagen, som sagt, det sker jo, at folk får en øl på en arbejdsplads. Hvis folkene stod og drak en bajer eller to eller tre: Jeg sagde ikke noget, hvis jeg kom forbi, jeg stillede mig op, og jeg fik en bajer eller to sammen med dem. Hvis de havde lovet mig, at arbejdet var færdigt til tiden, så kunne jeg være ligeglad, og det viste sig, at de kollegaer, jeg har haft i de år, de har i hvert fald været færdige med deres arbejde til tiden.

– Du siger to-tre bajere, men hvis der nu gik kit i den, hvad så?

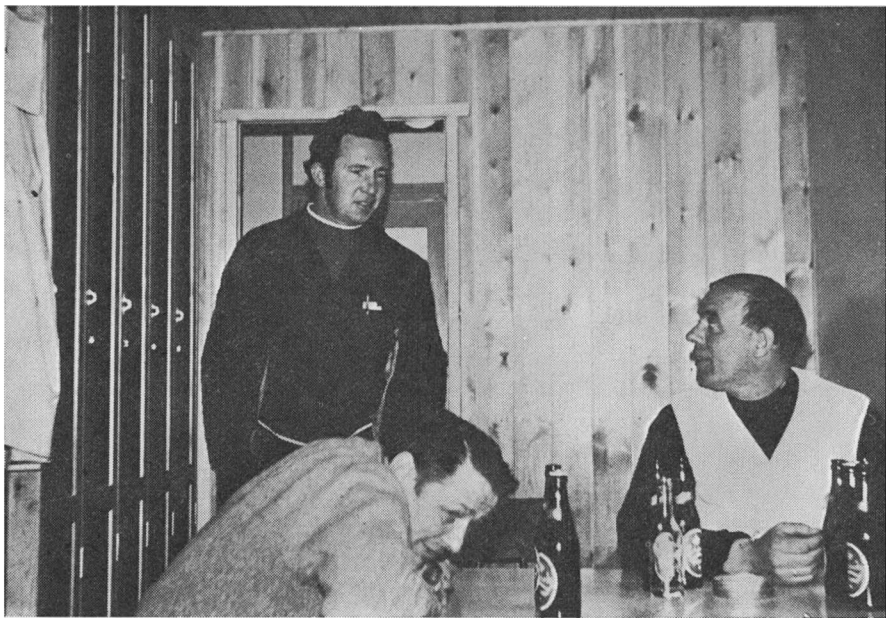
Hvis der gik kit i den, så fulgte jeg som regel med, fordi jeg er ikke mere formand end mine kollegaer er kollegaer til mig. Derudover, næste morgen, hvis der havde været kit i den, så blev vi enige om, at nu skal den have en skalle. Vi skal bare have arbejdet færdigt til den tid, der er lovet. Som regel fik vi arbejdet færdigt én, to, tre, fire dage før.

– Men kan der ikke opstå situationer, hvor man føler sig presset fra begge sider?

Joh, det er klart. Man bliver presset fra begge sider. Men nu har jeg selv haft erfaringen med andre formænd, jeg har været under. De bider meget hårdt nogen af dem, på det der med, at man skal passe sin arbejdstid, og det skal man selvfølgelig også. Man skal tjene sine penge, og man skal lave sit arbejde, men jeg har været ude for, at når overmontøren er kommet i skuret, når vi har haft en kitdag – selvfølgelig, den første han henvender sig til, det er mig, og så spørger han, hvad der er galt, og så siger jeg til ham: Vi holder jo en kitdag. Det er der ikke noget at gøre ved. Vi var klar over, at når vi fik besøg, måtte vi som regel trække nogle af timerne, og ikke få løn for de timer, for vi kan jo heller ikke forlange, at firmaet skal betale for den tid, vi sidder i skuret og eventuelt drikker. Det var noget, som jeg gjorde klart med det samme, da jeg blev formand, at hvis det var, så trak vi de timer, vi havde været i skuret, hvis det var nødvendigt.

– Nu er håndværkere jo ind imellem – specielt blandt folk, der ikke er håndværkere – kendt for at tage sig en dag?

Ja, men der er problemer om, hvorfor de tager sig en dag. Og et af de store problemer, det er netop tilrettelægningen, firmaet og byggeledelsen i første omgang sammen. Vi får tegninger, som man kontrollerer, og som det viser sig, vi går i stå på. Vi sender folk ned til et andet arbejde. De kan ikke komme i gang alligevel, eller der er noget galt, enten fra de andre håndværkeres side, eller de andre håndværkere har ikke forlangt deres ting til den tid, hvor vi kører derop. Så lige pludselig står vi i den situation, hvor vi må ringe til firmaet og sige: Nu står jeg med 8 mand her og kan ikke komme nogen steder herude på byggepladsen – og hvad gør vi? Ja, vi venter til firmaets overmontør kommer ud. Vi har snakket med byggeledelsen, og de kan godt se, at vi er gået i stå. Og når vi da ikke får besøg fra firmaet og får at vide, hvad vi skal foretage os, når vi er

»— og så siger jeg til ham: *Vi holder jo en kitdag. Det er der ikke noget at gøre ved.*« (Foto: KnudRasmussen 1965).

gået i stå, om nogle af folkene skal pilles væk og hen på en anden plads, indtil problemerne bliver løst, hvad er der så tilbage? Der er jo ikke meget andet tilbage, end at sætte sig over i skuret eller gå hjem. Og går vi over i skuret og sætter os og får en bajer eller to og spiller kort, og det gentager sig en dag eller to eller tre dage, før vi hører noget fra firmaet, ja så er der gået kit i den. Man har altid den tendens til at sige, ja nu drikker håndværkerne igen, og det er især folk, som går forbi på gaden, der netop ser, at håndværkerne står og får en bajer. Men der er aldrig nogen, der rigtigt tænker på, hvorfor han eventuelt står og drikker den bajer. Det kan jo skyldes, at han er gået i stå med sit arbejde. Det kan også skyldes andre grunde. Det kan skyldes, at firmaet ikke vil aflønne på den måde, de plejer at aflønne. De vil ikke udbetale det akkordoverskud, som er udregnet til folkene. Det gør, at folkene bliver sure og siger, at før overmontøren kommer og snakker om den akkord, som vi skulle have snakket om i går, før han kommer, går vi ikke i arbejde. Og det vil altså sige, at folkene igen sætter sig ned eller stiller sig ovre ved deres arbejdsplads og får sig en bajer eller to.

Det kan ske, at én har fødselsdag, så falder vi som regel også i vandet. Det er ganske naturligt indenfor alle brancher. Men i det store hele vil jeg sige, at

min erfaring er, at koordinationen mellem firma og byggeledelse er for dårlig. Der er for mange pauser. Der er for megen ventetid på at få løst problemer, som gør, at håndværkerne bliver halvsure, kede af det, hvis ikke de kan komme i gang med deres arbejde.

– Du må også have løbet ind i andre problemer, når du ikke rigtigt kunne få folkene til at få noget fra hånden – eller en enkelt måske. Hvad gør man i en sådan situation?

Ja. Selvfølgelig opstår der den situation, at én bliver træt af det arbejde, han skal lave, fordi der er noget, der hedder godt arbejde, og der er noget, der hedder dårligt arbejde. Der er en mand, man sætter til at lave et stykke dårligt arbejde. Det har man været nødt til. Og der har jeg gjort det på den måde, at hvis en mand får et dårligt stykke arbejde stukket i hånden: Det næste arbejde, som er virkelig godt, det har jeg altid holdt tilbage til den mand, der har lavet det dårlige arbejde før. Og selvfølgelig kan manden komme op og sige: »Det der, det gider jeg altså ikke. Det bliver ikke til noget.« Og så siger jeg selvfølgelig til manden: »Det er lige meget. Vi skal bare være færdige til den tid. Det skal jo laves, uanset hvem af os, der skal lave det. Nu er du ledig til jobbet, så må du lave det.« Hvis manden stadigvæk nægter det, så prøver jeg i første omgang at snakke med folkene i skuret om det, i frokostpausen fx. og spørger, om der er en anden, der vil gå ned og overtage det arbejde, som vedkommende var sat til. Nogen gange er der én, der siger ja, og nogen gange er der én, der siger nej, og så må manden altså i sidste ende enten gå ned og lave arbejdet eller sætte sig ovre i skuret, og jeg reagerer ikke, før jeg hører fra firmaet. Og hvis firmaet så siger til mig: »Hvorfor er det arbejde ikke lavet?« Så har jeg som regel sagt, at det er, fordi manden ikke er interesseret i at lave det. Han har siddet derovre, og jeg har ikke andet at sætte ham til. Så er det op til overmontøren at træffe den afgørelse, hvad der skal foregå med manden. Jeg har aldrig bedt om at få en mand fjernet fra en byggeplads. Jeg har sagt til manden: »Du kan risikere at blive fjernet, hvis overmontøren opdager, at du holder igen med dit arbejde, ikke vil lave dit arbejde.« Men så vidt muligt har jeg prøvet på at få eventuelt en anden til at tage det arbejde, eller selv gå med derned og være med i jobbet dernede, hvis det er noget, jeg mener, jeg har kunnet klare.

– Men det kan ikke være akkordarbejde.

Nej, det er altså timeløn, og der er det så, at det er mit job at prøve at få ekstratilæg til den mand, der har det job, og det er firmaet som regel villig til at betale, men alligevel kan manden være sur over at skulle lave det.

– Hvad var møjjobbene?

Møjjobbene ligger fx. i at lægge kanaler ind i en krybekælder, der er en halv meter høj, hvor man skal have stukket kanalerne ned og trække dem fx. 20–30 m og montere dem dernede, dårlig luft, dårlig belysning osv. Vi har selv lamper med ned og sådan noget. Men det er jo ikke altid lige lykken at

arbejde sådan et sted. Dårligt arbejde kan være at rive isolering – altså Rock-wool – af kanaler, som isoleringsfirmaerne har isoleret på grund af kondens og varme og sådan noget, at skulle rive det af, fordi der er nogen utætheder i samlingerne. Dårligt arbejde kan være at gå en vinterdag og lave et maskinrum, som vi kalder det, i en iskold kælder i 10–15 graders kulde med små vanter på fingrene, for at ikke fingrene skal fryse fast på metallet. Dårligt arbejde kan også være en sommerdag med 25–30 graders varme, at gå oppe under et tag på spærrene og lægge kanaler, hvor man kun kan lave noget i ti minutter, og så skal man ud og ånde.

– Hvad så i skuret. Er formanden stadig formand? Er det ham, der er den dominerende?

Nej. I skuret der er vi – som vi også er ovre på byggepladsen – lige allesammen. Der er, som jeg sagde før, visse personer, der har en formand i maven, og han vil gerne være formand i deres pauser. Jeg personligt har aldrig haft det sådan, fordi jeg siger, jeg vil stadigvæk være og har altid været kollega sammen med dem, jeg har været sammen med. Jeg kommer måske engang imellem senere over til frokost, fordi jeg har været ovre at snakke med byggeledelsen eller sådan noget. Eller jeg kommer senere over til fyraften og kollegaerne er kørt hjem. Og det er i orden. Det er, som det skal være. Vi er ligestillede, når vi sidder og spiser, når vi sidder og snakker, vi spiller kort sammen, og vi drikker en bajer engang imellem.

– Hvordan var jeres regler for adfærd i skuret?

Der er jo mange forskellige regler for sådan noget. Mange forskellige måder at lave det på. For vores vedkommende havde vi det, at hvis vi kom ti minutter for sent på arbejde, så kostede det en omgang til skuret. Det var obligatorisk. Vi havde et øljern hængende ned fra loftet i elastikker, og det sluttede gerne en halv meter over bordet. Når en mand tog og åbnede en øl eller en sodavand og han kom til at slippe øljernet for kraftigt, så fór det til vejrs og ramte loftet, og det kostede en omgang. Visse steder havde man det sådan, at det første kvarter i frokostpausen, der måtte ikke ryges. Den, der gjorde det, måtte betale en omgang. Blev der bandet i skuret i frokostpausen eller i kaffepausen, kunne det koste en omgang. Var der en, der slap en skid i skuret, kostede det en omgang. Der var mange sjove regler, og der var mange gode regler, og der var mange, der overtrådte dem med vilje for at få lov til at give den omgang og håbede på, at der var én, der så gik med i gyngen og gav en omgang senere, som så kunne udarte sig til en kitdag eller eftermiddag, eller hvad det nu kunne blive til. Og i de tilfælde, hvor det blev gjort med vilje – når en mand havde penge på lommen – det var nok lidt svært at se det i første omgang – altså morskheden i det – fordi man selvfølgelig havde sit job derovre, og måske et par dage i forvejen havde haft en kitdag, og så kunne den så komme en eller to dage efter igen. Men min indstilling var – og er stadigvæk – at hvis man bare vil føle sig

som kollega med dem, man er iblandt, så betyder det ikke noget. Så er vi allesammen med til at æde den skideballe, der eventuelt kommer fra firmaet eller byggeledelsen. Der er ikke nogen, der holder sig udenfor.

– Havde I andre regler, end dem du har nævnt her?

Jah, andre regler. Ja det havde vi. Når der blev lavet kaffe, havde vi en tur-
nus, der gik på skift . . . Hver fredag vaskede vi skuret. Det var igen på skift . . .
Vi vaskede skuret rent og pudsede vinduer, og vi sørgede for at holde vores ting
i orden derinde i skuret. Hjelman måtte ikke bæres derinde. Den skulle hænges
på knagen. Og det kostede også en omgang, hvis den lå på gulvet. Madpapiret
fjernede vi selv. Den, der lod det ligge: Jah, det kostede bare en omgang. Noget
vi har holdt i hævd de steder, hvor jeg har været, det var at have en rimelig
renhed i skuret. At komme ind i et beskidt skur er der ikke meget ved. Så havde
vi nogle, der stod for ølkassen. Så vidt muligt blev der ikke givet kredit . . .

– Hvordan var forholdet mellem faglært og ufaglært?

Ja, det er et forhold, som der er nogen, der ser meget skævt på, også i dag.
Jeg ser sådan på det, at der er nogen, der er fanatikere af de uddannede, og de
holder stadigvæk de ufaglærte nede og beder dem om kun at lave det arbejde,
de skal lave. Der er nemlig noget, der hedder, at en ufaglært må ikke lave en
faglærts arbejde. For vores vedkommende bestod en faglærts arbejde i at bruge
værktøjet, træffe afgørelsen. Arbejdsmanden, han var bare håndlanger og af-
leverede værktøjet til os, hentede kanalerne, ja, der var s'gu nogen imellem, der
sendte ham i byen efter bajere i stedet for selv at gå, hvis han ville give en om-
gang. Det er ting, som jeg ikke bryder mig om. Jeg har eksempler med flere af
de arbejdsmænd, der har hjulpet mig, hvor jeg har fået min ballade af firmaet,
fordi han har stået og samlet og monteret de ting, som jeg normalt skulle gøre,
hvor jeg så har stået og kigget på og langet værktøj til ham.

Hovedparten havde den samme indstilling, som jeg har, men der var stadig
nogen, der sagde: »Du er arbejdsmand, og du gør det, jeg siger, og intet andet!«
Sådan en mand, han kan være nok så flink, og han kan være en dejlig kamme-
rat mellem os andre, men meningen mellem os andre var: Han er diktator, han
vil være mere end os andre. Vi er mennesker allesammen, og vi skal arbejde
allesammen. Vi så sådan på det: Jo mere en arbejdsmand laver, også af fag-
lært arbejde, jo flere penge tjener både han og jeg. Det er en selvfølge. Og da
arbejdsmanden er med på procenter, så er det jo også en fordel for ham at
kunne håndtere værktøjet, fremfor at han bare skal stå og holde i den ene ende
af en kanal. Han har også mere ud af det. Men arbejdsmændene er desværre
længere nede i løn end den faglærte. Jeg siger desværre, fordi jeg mener slet
ikke, der burde være nogen forskel på lønnen. Også i akkorderne. Jeg har kæm-
pet for, da jeg var tillidsmand samtidig, for at få alle arbejdsmændene overført
til den sorte bog [Metal i stedet for den røde SID], og også for at arbejdsmænd
og montører blev lige.

– Hvordan?

Jeg har bl. a. overfor mine kollegaer sagt, at jeg kunne godt tænke mig, det blev sådan, og hovedparten af dem kunne godt tænke sig, at vi fik en ligelig fordeling af akkordoverskuddene. Firmaerne holder igen på det og vil ikke rigtig gå ind på det. Nogle af ens egne kollegaer vil heller ikke være med. Men en montør kan ikke oppebære et overskud, hvis ikke han har en mand til at hjælpe sig, om det er en montør eller en arbejdsmand burde være ganske underordnet.

(I 1973 måtte Kurt holde op med at arbejde på grund af ryggen. Han var sygemeldt i 8 måneder, men begyndte så på kursus med henblik på senere omskoling. Starten her blev lidt vanskelig for ham på grund af familiemæssige problemer. Hans kone var syg af dårlige nerver og begik selvmord i sommeren 1974. Og med arbejdet mistede han den praktiske sammenhæng, der havde knyttet ham til de fleste af vennerne).

Betonneren fortæller:

Knud Rasmussen. Født d. 5.6.41 i København. Ufaglært. Arbejdet som »betonner« siden 1961. Begyndt omskoling under revalideringen i 1974. Gift 1961. Tre børn, født i 1961, 63 og 67. Konen – også ufaglært – var hjemmegående i det meste af tresserne. Samtalen fandt sted d. 13.10.75 i hans lejlighed i Roskilde.

Jeg gik ud af 7. klasse for at komme i lære som automekaniker, og jeg for rundt der midt i 50'erne, det var ikke til at få en læreplads. Jeg stod der i rækken. To-trehundrede drenge, der søgte læreplads, og de fleste af dem, de havde selvfølgelig far til at holde sig i hånden, men det var der jo ikke noget at gøre ved. Mine forældre, de havde s'gu ikke tid til at fare med mig rundt der og søge plads. Hvis jeg ville finde nogen, så måtte jeg selv. Så fandt jeg en ude på Køgevej . . . Men da der var gået to måneder, blev bestyreren fyret af Gulf, fordi han havde gjort sig fuldstændig umulig. Og hele staben med blev simpelt hen fyret . . . Jeg skulle jo have noget at rive i, så jeg kom hen på lageret på en skotøjsfabrik. Der var jeg i et par år, så fik jeg tilbudt en læreplads på C. F. Richsvej, også som automekaniker. Jeg tænkte, den er alle tiders og strøg derhen. Jeg regnede med, at jeg skulle i lære der på tankstationen, men det var også en fuser. De tre måneders prøvetid var billig arbejdskraft, og så var det ud af røret. Nåja, jeg havde det jo meget godt på skotøjsfabrikken, og jeg havde næsten opgivet det der med at komme i lære, for man skulle jo næsten helst have realeksamen, studentereksamen eller sådan noget.

Jeg blev på skotøjsfabrikken, indtil jeg kom ind som soldat, men jeg kunne jo ikke blive ved at arbejde for den der latterlige løn, for da jeg kom ind som

soldat fik jeg 85 kr. om ugen som ungarbejder, og det var jo lidt at starte på, efter man kom ud. Så syntes man, at så skulle man jo have noget mere. Jeg ringede derud, inden jeg blev hjemsendt, og spurgte, hvordan lønnen lå. Jah, jeg kunne få 100 kr. om ugen. Men det syntes jeg var for lidt (dec. 60). Så arbejdede jeg på Grafisk Forlag i Teglgårdsstræde i en fire mdr. Så blev jeg gift. Konen ventede sig en unge, så der var ikke andet at gøre end at gifte sig.

Så fik jeg tilbudt job i Lyngø, med en lejlighed i udsigt, for det var jo ikke til at skaffe sig en lejlighed. En funktionærbolig, hos hendes onkel, han var murermester. Han tilbød mig, at jeg kunne få en lejlighed, hvis jeg ville arbejde for ham, køre rendegraver. Nåh, ja, det kunne jeg da nok. Han købte en splinterny rendegraver, Ferguson. Det gik godt. Men lønnen den var kun ti kroner i timen. Det var også i orden. Jeg havde aldrig prøvet at køre sådan et dyr før. Så jeg skulle jo lige lære at køre med den. Men da der var gået et par måneder, så syntes jeg, at nu kunne jeg godt køre det der skidt, så ville jeg også have lidt mere i løn.

Jah, jeg kunne få 25 øre mere i timen.

Og hvis jeg ikke ville arbejde der, så var kontrakten – åndssvag som jeg var, det var en funktionærbolig – så hvis jeg ikke ville arbejde for ham, så kunne jeg bare flytte ud af lejligheden. Så jeg var faktisk fuldkommen i lommen på ham.

Nåja, jeg arbejdede et par år hos ham, men så blev der så meget ballade. For hver gang vi skulle have dyrtidsportion – hvis vi så lige havde fået 25 eller 20 øre mere i timen, så sagde han: »Jamen det gjaldt for den her dyrtidsportion.« Det ville jeg ikke gå med til. Den lønforhøjelse, vi havde fået, den kom ikke dyrtidsportionen ved. Og han var ikke organiseret, selv om vi andre var i fagforening. Det ville han da blæse på. Fagforeningen kunne da bare komme. Jamen, så kunne vi da bare holde op! Så kunne han da finde nogen, som ikke var så dumme at stå i fagforening.

Men så til sidst, så blev jeg jo træt af det her, for han havde det jo også med, at når vi nåede jul, ja, så holdt vi julefrokost hjemme hos ham, og så blev hele bundtet simpelthen fyret [ind-] til den 1. april. Da var der nul arbejde. Det var på gammeldags maner. Så kunne vi gå på understøttelse. Han gad ikke have alt det roderi med vinterforanstaltninger og varme i skurene og afdækning med vintermætter og alt sådan noget, for at byggeriet kunne køre om vinteren. Han syntes ikke, det kunne svare sig.

Det kunne jeg jo ikke leve af, så den første vinter kom jeg ud på Veksø Stativfabrik. Cykelstativer. Kørte rundt og satte cykelstativer op. Det tjente jeg jo meget godt ved, for jeg røg op på 16–17 kr. i timen. På det tidspunkt var jeg vel røget op på 11½ hos ham med dyrtid og det hele. Så det kunne jo ikke rigtig betale sig at komme tilbage og køre med den her rådne gravemaskine, når man skulle gå så meget ned i løn, når man nåede hen til april. Men det var

»Han gad ikke have alt det roderi med vinterforanstaltninger og varme i skurene og afdækning med vintermåtter og alt sådan noget, for at byggeriet kunne køre om vinteren. Han syntes ikke det kunne betale sig.« (Foto: Knud Rasmussen 1964).

lejligheden, der gjorde det. Det var jeg jo tvunget til. Hvor skulle jeg ellers bo? Skulle jeg slå telt op ude på marken med unger og det hele? Det kunne jeg jo ikke. Så da vi nåede nytår igen, så var der den samme komedie med frokosten hjemme hos ham og 5 kr. i julegratiale, og så kunne vi ellers bare holde os væk til den 1. april igen.

Så fik jeg arbejde hos DSB med at køre på fragtruten fra Farum og Slangerup til Nørrebro. Og så syntes jeg altså, at nu kunne det være nok, for da begyndte jeg også lige pludselig at tjene penge i kraft af en bunke overarbejde. Så jeg havde lige pludselig en 8-900 kr. om ugen. Det var altså så meget, så jeg tænkte: »Nåja, han kan jo ikke bare smide mig ud sådan fra den ene dag til den anden. Det er da familie. Det skulle da lige Fanden stå i, om han bare lige siger: ud med dig her.« Jeg ville tage chancen, og blev hos DSB, og der blev jo altså også noget tovtrækkeri. I to år kørte jeg for DSB, jeg ville ikke tilbage til ham igen simpelthen, ikke til den løn. Jeg sagde til ham: »Jamen så skal jeg have noget mere i løn.« Og det ville han ikke gå med til. Så kørte jeg to år, knap, hos DSB, men det blev man træt af. Først hjemme en 9-10 stykker om aftenen, lørdag

først en 5–6 stykker om aftenen, og man startede kl. 6 hver eneste morgen. Pengene var jo gode nok, og vi boede i hans lejlighed stadigvæk. Men så blev jeg træt af alt det her roderi med, at man aldrig var hjemme. Vi kunne ikke tage nogen steder hen, for jeg var træt. Når man kom hjem, så gad man ikke noget.

Så fik jeg tilbudt at arbejde for en entreprenør inde i Kbh., hos J. P. Christiansen på Høje Gladsaxe. Det var alle tiders. Lønnen var 18 kr. i timen, så tænkte jeg, så finder du nok også en anden lejlighed, for så har du råd til at betale op til 5–600 i husleje, hvis det skulle blive nødvendigt. Og så blev han altså tosset, for jeg havde jo fortalt den anden, jeg havde arbejdet sammen med – Magnus hed han; vi var kun to betonner – jeg fortalte ham: »Det er helt åndssvagt, du går der nu.« Da var hans løn røget op på tolv kr. i timen. »Jeg får 18 kr. og jeg knokler ikke halvt så meget, som du gør. Du må sige noget til Herluf. Du må sige, du skal have noget mere i løn. Inde i Kbh., du, der er det meget almindeligt, at man ligger på en 18–20 kr.«

Jahmen, det kunne han da ikke li'. Herluf havde hjulpet ham. Han havde været flink ved ham, da han skulle bygge. Han havde hjulpet ham med at skaffe en grund, og nu boede han lige overfor ham, og han havde arbejdet for Herluf i en 7–8 år, så han kunne da ikke sådan lige holde op, bare fordi man kunne få mere i løn, nehj.

»Jamen for Søren, hvad med at kræve noget mere? Snak med dem i fagforeningen om det.«

Men Magnus han ville simpelthen ikke. Han blev hos Herluf. Der var ikke noget at gøre. Han skulle bare spare lidt, så kunne han leve lige så godt som alle andre, ikke. Så blev Herluf jo gal, for murerne fik jo også lige pludselig at vide, at jeg tjente mere end dem, og var der klasseskæl, så var det eddermaneme' derude. Han havde to murere, to lærlinge, en murerarbejdsmand og så Magnus og mig. Lærlingene og murerarbejdsmanden og Magnus og mig, vi sad i et skur. De to murersvende havde deres eget skur. Det syntes jeg var helt vanvittigt. Murerne ville ikke sidde i skur sammen med os andre, simpelthen. Så til sidst så blev det altså sådan, at lærlingene, de måtte gerne sidde hos dem, for de blev jo murere engang med tiden, men deres murerarbejdsmand, han skulle kraftedeme bare holde sig væk fra deres skur. Han kunne få lov til at gøre deres skur rent, for det gjorde de jo ikke selv. Han havde værsgod at sidde inde hos os . . .

– Men du var altså kommet over i et andet firma.

Ja, og der blev så meget ballade, at jeg fik et brev fra hans sagfører, at jeg skulle flytte ud fra hans lejlighed omgående, men så fandt jeg ud af, at så var det lige meget, hvor meget funktionærbolig det var: Fra det øjeblik, jeg havde fået opsigelsen, da havde jeg i hvert fald tre måneder. Det kunne han ikke røre ved. Det stod i kontrakten. Så havde jeg tre måneder at blive boende i. Så

fandt jeg en lejlighed inde på Nørrebro. Da jeg så to måneder efter opsigelsen kommer og siger, at nu flytter vi, så vil han have husleje for den næste måned også, for jeg havde tre måneders opsigelse. »Hvad for noget? Jeg er blevet sagt op her, så vil jeg s'gu da ikke betale for en måned mere, når jeg ikke bliver boende i lejligheden!« Men så kom der en trussel fra hans sagfører. Jeg syntes, det var lidt latterligt, at han pludselig ville have for en måned mere, når han selv havde sagt mig op.

– Hvad lavede du på det nye arbejde?

Jeg var med på elementsjakket. Arbejdet bestod i at tage elementerne, når de kom, stille dem op og støbe dem sammen. Og det var noget, der gik stærkt. Sempelthen. Det var bare derudad. Halvanden dag på en etage. Så var vi færdige. Det var den bedste akkord, der var i hele København. Vi havde fået lovning på 18 kr. i timen. Da vi var færdige, da fik jeg udbetalt 6,25 i timen for alle timerne – oven i de 18. (1965).

– Du fortalte, at der havde været forskel på jer og murerne oppe i Lynge. Hvad nu sådan et sted som Høje Gladsaxe?

Der var betonnerne simpelthen i så stort overtal, så jeg vil tro, det var det, der gjorde det. Vi var 40 mand i det sjak jeg var i. Vi sad i et halvtredsmandskur, og der sad også 6 murere inde i vores skur. For firmaet ville simpelthen ikke gå med til, at murerne skulle have deres eget skur. Hvis ikke de ville sætte sig i skur sammen med os, så kunne de da bare sætte sig udenfor. Der var ikke noget at diskutere der. Der måtte de simpelthen bare sidde i skur sammen med os, og der var heller ikke noget ballade med dem. Det var en hel anden mentalitet med murerne derinde.

– Hvad i sådan et stort skur. Der måtte være nogle regler for, hvordan man skal opføre sig?

Jah, de første ti minutter holder hele bundtet simpelthen kæft. Der skal man have lov til at spise i fred. Kæft. Der skal ikke være nogen, der begynder at snakke eller spille kort, før der er gået ti minutter. Det er simpelthen bandlyst. Sådan var skurreglen. Den der smed papir på gulvet eller noget: Det kostede en omgang øl til hele skuret. Så man kunne godt finde ud af at få smidt sit papir over i papirkurven. Sempelthen. Og der er ikke noget med at sidde der og tage chancen, for hvis man ramte ved siden af, så var det allerhelvedes dyrt. Og sådan var der sommetider nogen, de kunne godt finde på, at nu skulle der være en kitdag, og papiret røg ved siden af papirkurven. Så kunne formanden hyle lige så tosset han ville: Der holder store kraner derude, elementerne kommer efter tidsplanen. Var der gået kit i den, så var der ikke noget at gøre, simpelt hen. Om han så havde været kongen selv, så havde han ikke kunnet jage en mand ud.

– I snuppede altså nogle eftermiddage engang imellem?

Jah, men der kunne gå måneder imellem. Men man kunne ligefrem mærke

på hele sjakket: Nu skal der være en kitdag. Stemningen var der, du. Så kunne man ikke holde igen. Det var ligesom en stormflod, du. Så kan du dæmme op, lige så meget, du vil. Der er intet, der holder igen. Der blev simpelthen bare en kitdag.

– Hvad med sådan en formand. Er han med i sådan en kitdag?

Jamen, han kunne lige så godt være med. Den første halve time kunne han gå uden for skuret. Og han ville ikke sælge øl og sådan noget. Det kunne da være lige meget, ja så fór de da hen til købmanden. Så hentede de en fem-seks kasser øl hos købmanden, og så kunne han jo lige så godt tjene pengene selv på øllet.

– Tjente formanden penge på øllerne?

Ja, det gjorde han da. Han havde ølkassen. Den gav overskud, og det beholdt han. Der var to firmaer, der kørte rundt og solgte til de forskellige byggepladser en gros. Det var dyrere end depoterne, men så dækkede de, hvis der blev indbrud, og øllet blev stjålet. Så det var en slags forsikring samtidig. De tog risikoen. Det var deres øl, indtil det var solgt. For formanden var det billigere end hos købmanden, men ikke for os at købe. Det var dyrere end hos købmanden. Det lå en 10–15 ører over købmandsprisen, simpelthen. Formanden skulle gerne tjene en 25 øre på hver bajer. Det blev accepteret. Det var ganske almindeligt . . .

Så var det, jeg ragede uklar med formanden der, jeg kan ikke engang huske, hvad det var, men der var altså et eller andet. Jeg blev gal og sagde: »Så er det også lige meget, så pakker jeg kludene. Så er jeg skredet.« Så kom jeg hen hos en anden og arbejdede, dagen efter.

– Der var altså ikke mangel på arbejde?

Nehj, jeg har sådan set aldrig haft mangel på arbejde. Hvis jeg ville have to fridage, så kunne jeg tage to fridage, men hvis jeg ville have haft arbejde dagen efter, så havde jeg også arbejde dagen efter. Jeg har aldrig manglet arbejde. Det har ikke været noget problem for mig. Det var simpelthen bare at gå ind og sige: Dav med dig. Har du noget arbejde til mig?

Har du ikke?

Nåja, det var ærgerligt. Jeg er skredet igen i en fart. Ikke stå og diskutere med folk. Bare hen der, hvor arbejdet er.

– Hvor vidste man det fra?

Når man var oppe og betale kontingent, så hørte man: »Jah, du, vi tjener godt derude hos ham du. Jeg tror, han mangler en mand, du.« Så står man og spidser ører. Hvad for noget? Han ser s'gu så sløv ud. Han når s'gu ikke at komme derhen, før jeg har fået arbejdet. Det er bare om at være hurtig. Den, der kommer først til mølle, får først malet.

– Hvad var det så, du kom til?

Det var en muremester, der byggede rækkehuse. Skovgård og Madsen hed

de ... Der tjente vi virkelig gode penge. Vi havde en sjakbajs. Hvad var han? Benny var 22 år, og der var også nogle gamle rotter imellem, men han kunne s'gu styre dem. Der var ikke noget der. Hvis de ikke ville, så UD! Det gik stærkt. Der var ikke noget med at diskutere. Det var bare afsted derudad. Få tjent nogle penge. Det var det eneste, han tænkte på. Men vi tjente også penge der. Men der kunne også blive nogle kitdage der ...

Det var støbearbejde. Altsammen på akkord. Der var der heller ikke noget skel mellem murere og betonner eller tømrere for den sags skyld.

– Gik I også i samme akkord?

Nej. Det gjorde vi ikke. Murerne havde deres egne akkorder, og vi havde vores akkorder.

– Og der kunne også komme en kitdag engang imellem?

Ja, og der var det sjove ved det for den gamle – mesteren der – hvis han syntes, det var gået godt, så kunne han lige pludselig komme og sige: »Værsgod, der er en kasse øl. Jeg har lagt mærke til, I har ikke haft nogen kitdag i lang tid. Den kommer alligevel, så I kan ligeså godt holde den nu.«

Så lurede man jo engang, ikke. Men jeg tror, han gjorde det simpelthen psykologisk, for så vidste han, at så kunne han styre, hvornår kitdagene skulle være. For så gik man simpelthen og ventede på, hvornår han kom med den kasse øl. Hvornår skal vi have den kitdag? Det må jo snart være på tide, ikke? Så han styrede faktisk kitdagene på den måde der. Og det var helt fjollet at gå hen og lave en kitdag for sig selv på en måde, for hvis man nu dagen efter kunne have været heldig, at mester kom med en kasse øl. Han var s'gu ikke dum. Han vidste: Nu er de færdige med den blok, og murere og tømrere kan komme til, nu sker der ikke noget ved, om de holder en fridag og så ... For det ville jo have været noget dumt noget, hvis vi pludselig stod der og havde bundet jern på en etageadskillelse og så siger: »Nu gider vi s'gu ikke støbe i dag. Vi holder en kitdag« – og murerne måske skulle have været til næste dag.

Der var jeg i 8 måneder. Det begyndte at gå ned ad bakke for dem. De har åbenbart betalt for meget i løn, og de havde ikke nogen penge lige pludselig. Såeh, det var sådan noget spjældskraveri til sidst. Jeg kan huske vi var ude i Vallensbæk. Bryde en gårdsplads op, lægge brosten og sådan noget. Det er ikke ligefrem det mest interessante arbejde sådan noget. Så mødte jeg én i fagforeningen, som jeg havde arbejdet sammen med i Høje Gladsaxe, og han sagde: »Var det ikke noget for dig at komme med over hos Lynggård Petersen? Det er et godt firma. Han betaler godt.«

Nåhjo, for jeg var jo træt af det der spjælleri, simpelthen.

Der var jeg i 6 år. Det var et regulært firma at arbejde i. Tonen i firmaet, arbejdsklimaet, det har meget at sige. Der var aldrig noget med, at man skændtes med mester. Formanden var stille og rolig, selvom, når han blev gal, så blev han rød i hovedet, og så kunne man se det på ham. Så lod man ham have de der

5 min., hvor han gik der og var rød i hovedet. Så var det ovre. Hvis bare man passede sit arbejde, så gik det såmænd godt.

– Så tjente du altså også gode penge der. Hele tiden på akkord?

Hele tiden på akkord. Jeg fandt jo ud af, at det kunne aldrig betale sig at arbejde på timeløn, simpelthen ikke.

Jeg holdt op der, da det begyndte at blive småt med byggeriet i 69. Til sidst, så var der ikke noget videre arbejde tilbage, og så havde jeg købt en grund oppe i Jyllinge i efteråret 69, og så syntes jeg altså også, at det var fjollet at fare helt ind til København for at arbejde, når der var arbejde at få i Ganløse.

– Men hvor boede I henne på det tidspunkt?

Da boede vi inde på Nørrebro. Der har vi boet inde i 7 år.

– Jo, men du siger, det var fjollet at fare til København og arbejde, når du kunne få arbejde i Ganløse?

Ja, for da jeg begyndte at bygge, tog jeg om morgenen af sted på arbejde, og så direkte fra arbejde til Jyllinge for at bygge hus, og så kom jeg hjem der, når klokken var 1–2 stykker om natten. Sov et par timer. Stod op igen, når klokken var en kvart over fem. Af sted på arbejde, og så fra arbejde direkte til Jyllinge, til jeg var færdig med at bygge.

– Hvor lang tid var du om at bygge det hus?

Halvandet år.

– Du kørte ikke hver dag på den måde der?

Hver dag! Hver dag.

– I halvandet år?

Ja!

– Så har du også lavet det hele selv?

Hele lortet selv. Undtagen el-arbejdet og glas. Ellers har jeg lavet det hele selv.

– Hvad sagde din familie til, at du puklede så hårdt?

Ja, det var da helt i orden. Det var det.

– Fordi alle var indstillet på, at . . .

Ja, det regnede jeg da med, men konen hun var godt nok sur over det.

»Jah, nu kunne du da godt blive hjemme i week-enden.«

»Week-enden,« siger jeg, »det er jo der, jeg har mest tid.« Kan nå at få lavet mest. Man skulle jo også tænke på byggelånsrenter og alt sådan noget lort der. Jo længere jeg var om det, jo dyrere ville huset simpelthen blive. Der røg jo renter på for hver dag. Det kom til at koste mig 250.000 kr., da det var færdig-prioriteret i okt. 71, hvor vi flyttede ind.

(Knuds kone havde haft spredt arbejde i perioder. I Jyllinge arbejdede hun regelmæssigt. Efter at de var flyttet herop, fik Knud en dag en betonspand i ryggen, fordi mesteren havde sparet penge på kranen. Han fik en dobbelt diskusprolaps og blev efter nogen tid opereret. Hans familie reagerede temme-

lig stærkt på, at han nu var begyndt at »nasse« på samfundet, og efter han var begyndt på omskoling, opløstes ægteskabet. Samtidig blev det vanskeligt for ham at bo i det meget »fremskridts«-prægede Jyllinge, hvor der ikke er plads til »snyltere«, og i 75 måtte han flytte).

Summary

Shed-Rules

In four interviews a mason, an electrician, a navy, and a ventilation fitter give a description of life on the site and in the shed, all sites being in Copenhagen and environs. Each contribution covers essential episodes from their daily life, as well as the unwritten rules of behaviour on the site. Life in the sheds during lunch and small breaks are subjected to a certain set of rules, all aiming at creating as favourable conditions as possible in a place where several people have to spend a certain time in a narrow space. But the individual traditions differ within each trade, and so does the personal interest of the private individual in such traditions.